

Saturs/Contents

Baltijas valstu sarunas par iestāšanos Eiropas Savienībā: izvērtējums 5

Iestāšanās Eiropas Savienībā ir vairāk nekā tikai veiksmīgas sarunas:
Eiropas Komisijas viedoklis par kandidātvalstu problēmām 6

Eiropas Savienības paplašināšanās un Zviedrijas prezidentūra 10

Lietuvas progress Zviedrijas un Beļģijas prezidentūras laikā:
nacionālo interešu aizstāvība 15

Igaunija ceļā uz Eiropas Savienību: cerības un bažas sarunās
par iestāšanos ES 20

Nacionālo interešu loma iestāšanās sarunās: Latvijas piemērs 25

Baltic States and EU Accession Negotiations: An Assessment 29

Accession to the European Union involves more than just
successful negotiations: The European Commission's
views on problems in the candidate countries 30

Enlargement of the European Union and the Swedish presidency 35

Lithuania's progress during the Swedish and Belgian presidencies:
Defending national interests 41

Estonia on the road to the European Union:
Hopes and concerns in accession negotiations 47

The role of national interests in membership negotiations:
The case of Latvia 52

Baltijas valstu sarunas par iestāšanos Eiropas Savienībā: izvērtējums

Rīga, 2001. gada 14. decembris

SEMINĀRA ZIŅOJUMS

Ziņojumu sagatavojis **Jānis Kapustāns**, LĀI pētnieks

2001. gada 14. decembrī Latvijas Ārpolitikas institūts (LĀI) sadarbībā ar Konrāda Adenauera fondu organizēja semināru "Baltijas valstu sarunas par iestāšanos Eiropas Savienībā: izvērtējums". Semināra mērķis bija analizēt Baltijas valstu panākto progresu sarunās par iestāšanos Eiropas Savienībā. Tika aplūkoti vairāki problēmjautājumi. Viens no tiem bija kandidātvalstu spēja aizstāvēt savas nacionālās intereses, t. i., panākt izdevīgus pārejas posmus un atrunas. Aizstāvēt savas nacionālās intereses ir svarīgi gan tāpēc, ka tādējādi iespējams samazināt iestāšanās tūlītējos izdevumus, gan arī vēl jo vairāk tāpēc, ka ir svarīgi parādīt sabiedrībai, ka valsts gūst izdevīgus noteikumus iestāšanās procesā, kas var būtiski ietekmēt gaidāmā referendumā par iestāšanos ES rezultātus. Citi aplūkoti jautājumi bija ES iekšējās problēmas un Zviedrijas prezidentūras izvērtējums attiecībā uz ES paplašināšanas pātrināšanu. Semināra uzdevums bija noskaidrot un izvērtēt galvenos problēmjautājumus iestāšanās sarunās, un prognozēt, kā sarunas varētu beigties Spānijas un Dānijas prezidentūras laikā.

Semināru atklāja Latvijas Ārpolitikas institūta direktors **Atis Lejiņš**. Viņš norādīja, ka Latvijas Ārpolitikas institūts darbojas jau 10 gadus, un regulāri notiek konferences, kurās tiek skatīts jautājums, vai Baltijas valstis būs spējīgas pievienoties Eiropas Savienības un NATO integrācijas procesiem. A. Lejiņš atzina, ka, aizsākot institūta darbību 1992. gadā, nebūtu uzdrošinājies apgalvot, ka minēto 10 gadu laikā notiks konference par tēmu "nevis vai, bet cik tālu Baltijas valstis ir tikušas integrācijas procesos?". Sarunās ar Eiropas Savienību par "tiesību un pienākumu kopumu" (*acquis communautaire*) Baltijas valstis ir slēgušas vairāk nekā 20 sarunu sadaļas. Līdz ar to semināra galvenais jautājums bija apskatīt, kā notiek baltiešu integrācijas procesi Eiropas Savienībā un kā tiek aizstāvētas nacionālās intereses, kas arī pieder pie tā sauktās spēles noteikumiem. A. Lejiņš izteica cerību, ka 2002. gadā notiks konference jau par "spēles beigām", t. i., kad sarunas ar ES jau būs pabeigtas un Baltijas valstis drīz jau būs ES dalībvalstis.

Ievadvārdus teica arī Konrāda Adenauera fonda pārstāvis Baltijas valstīs **Jorgs Dītrihs Nakmairs** (Jörg-Dietrich Nackmayr). Viņš norādīja, ka palikušas vēl tikai 17 dienas līdz brīdim, kad Eiropas Savienībā sāks darboties vienota valūta - eiro. 2002. gads būs izšķirošs gads, kad būs jāpabeidz sarunas par kandidātvalstu uzņemšanu ES. Tajā pašā laikā jaunākie pētījumi rāda, ka eiroskepticisms ir ietekmīgs spēks gan Latvijā, gan arī citās kandidātvalstīs. Šis fakts profesionālām pētniecības institūcijām liek aizdomāties un izdarīt secinājumus.

Nakmaira kungam šķiet, ka iemesls tam nav tikai informācijas trūkums par ES, bet arī nākotnes vīzijas trūkums – kāda Eiropas Savienība būs nākotnē.

Konrāda Adenauera fonds ir uzdevis jautājumu lēmumu pieņēmējiem Baltijas valstīs un citās ES kandidātvalstīs – kādā Eiropas Savienībā viņi vēlētos iestāties? Diemžēl, pagaidām nav saņemtas nekādas konkrētas atbildes. Liekas, ka daudzi cilvēki nemaz nezina, kādā Eiropas Savienībā tie vēlētos būt. J. D. Nakmairs uzsvēra, ka šis jautājums ir jāaktualizē. Konrāda Adenauera fonds plāno 2002. gadā noturēt starptautiskus seminārus par ES paplašināšanas jautājumiem. Pēc 2001. g. 11. septembra notikumiem ASV ES paplašināšanas jautājums ir kļuvis vēl aktuālāks. Piemēram, Volfgangs Štoibers, Vācijas Federatīvās Republikas Kristīgās sociālās savienības (CSU) Bavārijā līderis, izvirzījis domu, ka Osama Bin Ladens ir veicinājis jaunu pasaules kārtību, kurā Eiropai vajadzētu uzņemties lielāku atbildību un būt aktīvākai starptautiskajā arēnā. Štoibers paredz bipolāru pasaules kārtību, kurā galvenā loma piederēs ASV un Eiropai. J. D. Nakmairs uzsvēra, ka šī ideja ir pilnīgi jauna, īpaši eiropiešiem, un izteica cerību, ka tā veicinās jaunas diskusijas par Eiropas kopīgo nākotni – Eiropas integrācijas “finalitāti”.

Seminārā tika aplūkotas piecas jautājumu grupas: Eiropas Komisijas viedoklis par kandidātvalstu problēmām; Zviedrijas prezidentūras izvērtējums attiecībā uz ES paplašināšanas paātrināšanu; Lietuvas, Igaunijas un Latvijas progress iestāšanās sarunās un nacionālo interešu aizstāvība.

Iestāšanās Eiropas Savienībā ir vairāk nekā tikai veiksmīgas sarunas: Eiropas Komisijas viedoklis par kandidātvalstu problēmām

Par pirmo tēmu ar pamatziņojumu uzstājās Eiropas Komisijas delegācijas Latvijā vadītājs V. E. **Gunters Veiss** (Gunter Weiss).

G. Veiss norādīja, ka referāta tēma esot kā sava veida programma, jo pastāv zināma veida sāncensība un tiek skaitītas noslēgto sarunu sadaļas sarunās ar ES. Tā, piemēram, Igaunijas ārlietu ministrs iepriekšējā dienā paziņojis, ka noslēgto sarunu sadaļu skaitam nav nozīmes, jo esot arī citi svarīgi jautājumi, lai gan pirms tam viņam bija pilnīgi pretējs viedoklis. G. Veiss uzsvēra, ka situācija ar noslēgto sarunu sadaļām var strauji mainīties pēc nedēļām vai mēnešiem, jo visas trīs Baltijas valstīs un arī pārējās kandidātvalstīs turpina savu virzību uz ES.

Latvijā pastāv lielas atšķirības starp iekšlietām, lauksaimniecību, reģionālo politiku un strukturāliem fondiem, tāpēc G. Veiss uzskata, ka noslēgto sarunu sadaļu skaitam nav būtiskas nozīmes. Tomēr viņš pauda prieku, ka noslēgto sarunu sadaļu skaita ziņā trīs Baltijas valstīs atrodas līdzīgā situācijā, un izteica savu pārliecību, ka reģiona interesēs vislabāk būtu, ja visas trīs Baltijas valstīs iestātos Eiropas Savienībā vienlaikus. Pretējā gadījumā sekotu nevajadzīgas iekšpolitiskas baumas un skaudība par atšķirīgiem iestāšanās datumiem, kas politiski situāciju neveicinātu. G. Veiss uzskata, ka tā ir lieliska iniciatīva rīkot referendumu par iestāšanos ES visās Baltijas valstīs vienlaikus. Tajā pašā laikā viņš konkrēto datumu nekomentē, jo tas ir pašu baltiešu ziņā.

Divas dienas iepriekš ministru tikšanās Briselē par paplašināšanās sarunu jautājumiem bija veiksmīga un pozitīva, savukārt semināra norises dienā sākās Eiropas Savienības valstu vadītāju tikšanās Lākenē, kurai nevajadzētu radīt lielas problēmas, jo galvenie jautājumi jau ir atrisināti. Vienīgais strīdīgais jautājums – ES aģentūru izvietošana dažādās ES pilsētās.

G. Veiss uzsvēra, ka iestāšanās sarunas ir vairāk politiska un tehniska rakstura, un var tikt risinātas vairāk vai mazāk uz matemātiskas pieejas bāzes. Tikmēr ES paplašināšanas otrā kārtā ir sarežģītāka – “tiesību un pienākumu kopuma” ieviešana nacionālajā likumdošanā. Pēc sākotnējām grūtībām un vilcināšanās, iespējams, profesionālisma trūkuma dēļ kandidātvalstu parlamentos, tagad šis process sekmīgi noris visās Baltijas valstīs.

Savukārt trešā daļa pēc sarunām un ieviešanas ir īstenošana, t. i., kandidātvalstu administrācijas, kurām ir jāatbilst ES paplašināšanās uzdevumiem un ES dalībvalstu kritērijiem, jo ES “tiesību un pienākumu kopuma” īstenošana un pārraudzīšana ir pašu dalībvalstu administrāciju uzdevums. Šeit vēl ir daudz darāmā, lai kandidātvalstu administrācija un vairākas nozares pilnveidotu līdz ES standartiem. Visa Eiropas Savienības funkcionēšana ir atkarīga no labas administrācijas darbības ES dalībvalstīs, turklāt administrācijas ne vien valsts centrālā mērogā, bet arī reģionālā un vietējā mērogā, kā piemēram, veterinārie dienesti, robežsargi un muiža.

Laiks ir ļoti ierobežots – tikai viens gads, lai kandidātvalstīs pabeigtu sarunas, un divi gadi, kamēr pieņems lēmumus par kandidātvalstu uzņemšanu ES.

Gēteborgas sanāksme īpaši uzsvēra nepieciešamību pienācīgi īstenot “tiesību un pienākumu kopumu” un Eiropas Komisijas izdoto Stratēģijas dokumentu. Stratēģijas dokumenta kopējā secinājumā par visām kandidātvalstīm teikts, ka ir jāuzlabo to administrāciju profesionalitāte un jāpiešķir attiecīgie resursi. EK nav apmierināta ar pašreizējo situāciju nevienā no kandidātvalstīm. Stratēģijas dokumenta secinājumos Eiropas Komisija ierosina katrai kandidātvalstij līdz 2002. g. sākumam izstrādāt individuālu rīcības plānu, kas uzskaitītu, cik daudz ir paveikts administrāciju pilnveidošanā un cik daudz vēl ir jādara.

Eiropas Komisija arī ierosina piešķirt papildus 15 miljonus eiro, lai uzlabotu kandidātvalstu administrāciju. Jautājums tiks iekļauts Eiropas Savienības Padomes, kas sanāks Seviljā, Spānijas prezidentūras laikā, 2002. gada jūnijā ziņojumā: ko kandidātvalstīs ir paveikušas, īstenojot rīcības plānu. Tiks novērtētas saistības, kuras kandidātvalstīs ir uzņemušās sarunu laikā. Regulārie ziņojumi, kas būs pieejami jau 2002. gada oktobrī, galvenokārt apskatīs jautājumu par kandidātvalstu spēju īstenot “tiesību un pienākumu kopumu”. G. Veiss uzsvēra, ka tuvākajos gados kandidātvalstīm un arī Eiropas Komisijai būs grūti atrast citus līdzekļus, ko ieguldīt cilvēku kapitālā, izņemot jau minētās 15 miljonu eiro investīcijas ES kandidātvalstīs Centrālajā un Austrumeiropā. Jau PHARE programmas ietvaros bija daudz projektu kandidātvalstu administrācijas uzlabošanai. Šie 15 miljoni eiro nāks kā papildu līdzekļi. G. Veiss ir stingri pārliecināts, ka projekts būs sekmīgs tikai tad, ja tā ietvaros atradīs sadarbības partnerus (twinning partners), t. i., ja dalībvalstu nacionālā, reģionālā vai vietējā administrācija cieši sadarbosies ar kandidātvalstu administrāciju, kas pārņemtu dalībvalstu pieredzi un zināšanas: rīteni nevajag izgudrot no jauna, bet jāpārņem tas, kas jau sekmīgi darbojas ES dalībvalstīs.

Eiropas Savienība pēc savas būtības ir unikāla organizācija, kas tādā formā nekad agrāk nav pastāvējusi. Eiropas Savienībai ir savi likumdošanas procesi – lielā mērā atsevišķi ārpus dalībvalstīm, tāpēc ES ir vajadzīga sava administrācija. Tas nozīmē, ka ES nav vienkārši starptautiskā organizācija, kas formāli sastāv no dalībvalstīm. Valstīm ir ļoti praktiska saistība ar Eiropas Savienību. Sabiedriskā doma – gan ES iekšienē, gan ārpus tās – nav savienībai vienmēr pārāk labvēlīga.

Eiropas Savienības veiktās sabiedriskās domas aptaujas pēdējo divu nedēļu laikā uzrāda pārsteidzošus rezultātus, kas pat atšķiras no realitātes. G. Veiss vislielāko pārsteigumu sagādājis fakts, ka pēc Eiropas Savienības datiem, Īrija joprojām ir viena no tām valstīm, kas visvairāk atbalsta Eiropas Savienību. Tomēr referendumā Īrija noraidīja Nicas līgumu, tātad dažkārt sabiedriskās domas aptauju rezultāti ir grūti izprotami. Eiropas Savienības datiem rāda, ka Latvijā mazāk nekā 50 % iedzīvotāju atbalsta iestāšanos Eiropas Savienībā, lai gan nesenie Latvijas sabiedriskās domas aptaujas dati rāda, ka Eiropas Savienību atbalsta līdz pat 65 % iedzīvotāju. Kāpēc tik atšķirīgi dati? Iespējams, ka būtiska nozīme ir tam, kādā veidā jautājumi tiek uzdoti, lai gan jautājumi ir vieni un tie paši. Īpaši svarīgi tas ir trim Baltijas valstīm, kas nāk no bijušās PSRS.

Svarīgi ir vairāk skaidrot sabiedrībai, kas ir likts uz spēles. Jāskaidro iedzīvotājiem, ka Eiropas Savienība vēlas konsolidēt brīvību, stabilitāti un labklājību. Eiropas Komisijas prezidents R. Prodi savā runā Eiropas parlamentam 13. decembrī uzsvēra, cik svarīgi ir strādāt kopā, ka ES paplašināšana ir svarīga visiem, un arī ieguvēji no tās būs visi. ES paplašināšana veicinās ekonomikas tālāku attīstību ne tikai jaunajām dalībvalstīm, bet arī esošajām 15 dalībvalstīm. Protams, ES paplašināšanās ietekme būs atšķirīga dažādu valstu vidū, kā arī starp dažādiem reģioniem.

G. Veiss uzslavēja Zviedrijas prezidentūru, kas ES paplašināšanas jautājumu izdalīja kā vienu no trim prioritātēm. Paplašināšanās komisārs G. Ferhoigens ES paplašināšanas procesu Zviedrijas prezidentūras laikā apzīmēja ar vārdiem “ātrgaitas vilciens”. Zviedrijas prezidentūras laikā ES iesniedza kandidātvalstīm 127 kopējas pozīcijas dažādās sarunu sadaļās un 66 no tām tika slēgtas. Tas ir liels sarunu sasniegums. Ir pierādījies, ka ES pieņemtā ceļa karte (Road Map), ko Eiropas Komisija prezentēja Nicā, t. i., katras valsts diferencēta vērtēšanas sistēma, kurā katrai valstij ir iespējas panākt tālāk tikušos, ir attaisnojusies.

G. Veiss izteica divus novēlējumus: 1) pielikt visas pūles, lai uzlabotu valsts administrācijas sistēmu (lai gan viņš runāja par Latviju, situācija ir ļoti līdzīga arī pārējās divās Baltijas valstīs). Piemēram, jau tagad ir lielas investīcijas kandidātvalstīs, kuras vada strukturālie fondi – īpaši Kohēzijas fonds un Reģionālais fonds. Līdz pat šim laikam Eiropas Komisija Briselē un Eiropas Komisijas delegācijas ES kandidātvalstīs uzmana un novēro, kā projekti tiek īstenoti, taču pēc iestāšanās Eiropas Savienībā projektu sekmīga īstenošana gulsies jau uz pašu kandidātvalstu atbildību. Gadījumā, ja administrācija netiks galā ar procesa īstenošanu un uzraudzīšanu, tas dārgi izmaksās kandidātvalstu budžetiem, kuriem jau tā ir lielas grūtības. Ja piešķirtie fondi netiks pienācīgā veidā izmantoti, Eiropas Komisija būs spiesta likt kandidātvalstīm atmaksāt piešķirto naudu. Šis ir tikai viens piemērs, kā kandidātvalstis var tikt ietekmētas savas administrācijas bezdarbības vai sliktas darbības dēļ, tāpēc tuvāko divu gadu laikā ir jādara viss iespējamais, lai uzlabotu administrāciju.

2) Eiropas Savienība nebūs veiksmīga bez cilvēkiem, t. i., cilvēki nav jāpārlicina, bet viņiem ir jāsniedz atbilstoša informācija, lai viņi varētu paši izdarīt savu izvēli. Tas nav viegli ne ES iekšienē, ne arī kandidātvalstīs, jo Eiropas Savienība ir sarežģīts komplekss un pilsoņiem to nav viegli izprast. Tajā pašā laikā Baltijas valstis, kas atguva savu neatkarību no PSRS, vismaz politiskā līmenī saprot, ka nav citas stabilas, labklājības un miera pilnas nākotnes, kā vien iestāties Eiropas Savienībā. G. Veiss aicina Baltijas valstis vairāk strādāt pie tā, lai izskaidrotu iedzīvotājiem, kas ir likts uz spēles un kādas ir alternatīvas. Jo daudzi cilvēki saka “nē”, nezinot nevienu citu alternatīvu. Jautājums par alternatīvām ir sarežģīts, taču faktiski ārpus Eiropas Savienības citu alternatīvu nav. Tiesa, vēl ir NATO, taču tā jau ir cita tēma.

Diskusijā, kas sekoja referātam, **A. Lejiņš** izteicās, ka ES normu īstenošana un administrācijas efektivitāte stratēģiski vairs nav tik dramatisks jautājums, kā, piemēram, NATO paplašināšanas jautājums – uzņems vai neuzņems, uzņems vienu Baltijas valsti vai visas kopā, taču atzina, ka problēmas šeit pastāv. Kāpēc valsts sektora administrācija ir tik vāja? Varbūt jautājums ir vienkāršs – cik lielas algas tiek maksātas? Bieži vien ierēdņi, ieguvuši zināšanas, pēc pāris gadiem aiziet strādāt privātajā sektorā vai ES finansiāli atbalstītās aģentūrās. Tā ir problēma, bet kā pārvarēt apburto loku? A. Lejiņš piekrita G. Veissam, ka bez ES citas alternatīvas nav, taču - vai to saprot sabiedrība?

Nīderlandes vēstnieks Latvijā **Nikolāss Bēts** (Nicolaas Beets) norādīja, ka jau 6 gadus dzirdamas runas par administrācijas problēmām, jautāja, kas konkrēti tiek darīts, vai kaut kas ir mainījies šajā jomā? Runājot par jautājumu, ka ierēdņi aiziet strādāt privātajā sektorā, vēstnieks uzsvēra, ka cilvēki parasti maina darbu pēc 3-4 gadiem. Šī tendence ir izplatīta visās valstīs, nevis tikai kandidātvalstīs.

G. Veiss atzina, ka 5-6 gadu laikā situācija ir mainījusies. Īpaši palīdzot sadarbības instrumenti (twinning instruments), kas var palīdzēt situāciju uzlabot. Šī sadarbība ir plaša mēroga uzdevums, īpaši, ja ir vairāki sadarbības (twinning) partneri tiesā, robežsardzē, veterinārajos dienestos, vides dienestos u. c. Taču liela problēma ir zemās algas valsts sektorā, jo valsts budžets vairāk neatļauj. Līdz ar to administrācijā bieži vien strādā jauni cilvēki bez attiecīgas pieredzes un pastāv ārkārtīgi liela kadru mainība, kāda Rietumeiropā nepastāv. Eiropas Savienībā ir diezgan stabila administrācija, un pat tad, ja notiek kadru mainība, tā vairāk notiek administrācijas ietvaros, tādējādi saglabājot savu iepriekšējo pieredzi. Latvijā un arī citās kandidātvalstīs ir diezgan izplatīta situācija, ka gados jauni cilvēki pēc studiju beigām vai bieži vien pat studiju laikā sāk strādāt valsts pārvaldē ar zemu atalgojumu, bet pēc 2 gadiem, kad viņi ir iestrādājušies un jau ieguvuši zināmu pieredzi, aiziet strādāt privātajā biznesā un valsts pārvaldei ir jāmeklē jauni darbinieki. Šī lielā kadru mainība un zemās algas ir nopietna dubultproblēma. Latvijā tagad tiek veikti vairāki pasākumi, paredzot nākamā gada budžetā palielināt algas dažām nozarēm (gan ne visām – to budžets neizturētu), īpaši tiem, kas nodarbojas ar finansēm, lai veicinātu stabilitāti un, iespējams, mazinātu arī kārdinājumu ņemt kukuļus. Daudz ir izdarīts, bet arī darāmā vēl daudz. G. Veiss izteica vēlmi redzēt stabilāku administrāciju, kas būtu ar lielāku pieredzi. Ir pārsteidzoši redzēt tik daudz jaunu cilvēku atbildīgos valsts pārvaldes amatos, dažu gadu laikā no vienkārša ierēdņa kļūstot pat

gandrīz vai par ministrijas valsts sekretāra vietnieku. Darbam valsts sektorā ir vajadzīga liela pieredze, turklāt sakarā ar iestāšanos ES ir jābūt vēl papildus, tāpēc G. Veiss izteica bažas par kadru paaugstināšanas un mainības lielo ātrumu, lai gan, protams, ir arī cilvēki, kas strādā ar lielu centību.

A. Lejiņš norādīja, ka vismaz LR Aizsardzības ministrijā kopš 1999. gada, kad tā sāka saņemt lielāku budžetu, tiek īstenotas vērā ņemamas reformas, un darbinieki to vairs nepamet.

Uz jautājumu, vai Eiropas Savienība palīdz kandidātvalstīm risināt visus lielos jautājumus un vai tā neliek pārāk lielu uzsvāri uz administrācijas problēmām, **G. Veiss** paskaidroja, ka savā runā nespēj aptvert visus problēmjautājumus, tāpēc runājis par administrāciju kā vienu no būtiskākajām kandidātvalstu problēmām. G. Veiss atzina, ka arī tieslietu un iekšlietu sektoram ir liela nozīme sarunu procesā, kurā tiek skarti tādi aspekti kā cilvēktiesības, pienācīga izturēšanās pret ieslodzītajiem utt. Piemēram, bija viens sadarbības (twinning) projekts, lai palīdzētu uzlabot tiesu sistēmu. G. Veiss aicināja ņemt piemēru no Eiropas Savienības 15 dalībvalstīm, no to sasniegumiem demokrātijas, cilvēktiesību un likuma varas jomā. Pat ja kandidātvalsts izvēlēties neiestāties Eiropas Savienībā, šie transformācijas procesi valstij nāk par labu.

A. Lejiņš situāciju salīdzināja ar Kriminālkodeksu, kas visu laiku tiek mainīts un labots. Tam ir vajadzīgi gadi. Tā, piemēram, Latvijā karadarbība beidzās 1920. g., bet Civill kodekss tika pieņemts tikai 1938. gadā, tāpat šie jautājumi prasa laiku.

Eiropas Savienības paplašināšanās un Zviedrijas prezidentūra

Semināra otrā tēma bija veltīta Zviedrijas prezidentūras izvērtēšanai saistībā ar Eiropas Savienības paplašināšanu. Zviedrija bija Eiropas Savienības prezidējošā valsts 2001. gada pirmajā pusgadā. Par šo tēmu ar referātu uzstājās Lundas universitātes Politikas zinātnes departamenta pētnieks Dr. **Rikards Bengtsons** (Rikard Bengtsson). Viņš norādīja, ka Eiropas Savienības paplašināšanās process ir saistīts arī ar citiem jautājumiem – ar ES Kopējās ārējās un drošības politikas attīstību un attiecībām ar Krieviju, tie ir kompleksi jautājumi, nevis izolēti procesi.

Gēteborgas sanāksmes laikā (2001. g. 15.-16. jūnijs), kuru, diemžēl, daudzi varbūt atcerēsies ar nemieriem pilsētas ielās, tika pieņemti daudzi būtiski jautājumi. To uzsvēra daudzi komentētāji un Zviedrijas premjerministrs Gorans Pērsons pat nosauca tikšanos par “vēsturisku momentu”. ES Padome Gēteborgā pieņēma lēmumu, ka iestāšanās sarunas ar vistālāk tikušajām kandidātvalstīm ir jāpabeidz līdz 2002. gada beigām, lai šīs valstis, jau kā ES locekles, varētu piedalīties Eiropas Parlamenta vēlēšanās 2004. gada jūnijā.

Zviedrijai ES paplašināšanas jautājums bija svarīgākā prioritāte tās prezidentūras laikā. Zviedrijas prezidentūru 2001. gada pirmajā pusē noteikti var vērtēt kā veiksmīgu. Tas gan nenozīmē, ka progress bija, pateicoties tikai zviedru prezidentūrai. Pievēršoties lēmumu pieņemšanas procesam, prese parasti uzsvēra, ka galvenie lēmumi tika pieņemti galotņu tikšanās beigās, un mazāk vērtības piegriezī inkrementālai sarunu procesa gaitai prezidentūras

laikā. Zviedrijas prezidentūra bija tas gadījums, kad izveidojās zināma saistība starp to, kas notika sarunu gaitā pavasarī, un Gēteborgā panāktajiem rezultātiem.

Prezidentūra kā politiska institūcija visu laiku attīstās. Sākotnēji prezidentūrai bija tikai administratīva atbildība – vadīt kopējo darbu (kā to paredz Romas līgums), bet tagad prezidentūras funkcijas ir ievērojami pieaugušas. Ir iespējams izdalīt četras galvenās prezidentūras funkcijas:

- 1) administrēt – vadīt un koordinēt ES Padomes procesu, organizēt un vadīt sanāksmes;
- 2) būt līderim – noteikt prioritātes paredzamajā darba kārtībā, kuri jautājumi jārisina vispirms un kādā veidā, nākt klajā ar politiskām iniciatīvām;
- 3) būt vidutājam starp dalībvalstīm – meklēt kompromisus un panākt vienošanos, lai veicinātu sarunu tālāku virzību ES Padomē;
- 4) veikt pārstāvniecību iekšēji un ārēji – pārstāvēt ES padomi attiecībās ar pārējām ES institūcijām un pārstāvēt ES starptautiskajā arēnā ārpus ES robežām.

Kas nosaka prezidentūras darba kārtību? Daudzi apgalvo, ka darba kārtība jau ir noteikta un lielā mērā (par 80-90 %) mantota no iepriekšējām prezidentūrām, tāpēc jaunā prezidentūra varot ļoti maz ko mainīt, ieviešot savu darba kārtību. Turklāt prezidentūrai nākas reaģēt uz negaidītiem ārējiem notikumiem, kas notiek pasaulē, tādējādi vēl vairāk samazinot iespēju ietekmēt darba kārtību. Var minēt tādus starptautiskus notikumus kā Kosovas karš Vācijas prezidentūras laikā 1999. g. pavasarī un Čečēnijas karš Somijas prezidentūras laikā 1999. g. rudenī, nemaz jau nerunājot par 2001. gada 11. septembra uzbrukumiem Pasaules Tirdzniecības centram un Pentagonam, par karu pret terorismu Beļģijas prezidentūras laikā 2001. gada rudenī. Zviedrijas prezidentūras laikā tik dramatisks notikums nebija, lai arī bija notikumu attīstība Tuvajos Austrumos un Maķedonijā, kā arī liellopu mutes un nagu slimības izplatība. Tādējādi Zviedrijas prezidentūrai situācija bija vieglāka.

Prezidentūrām savas darbības sākumā ir jānosaka prioritātes un jāformulē savas darbības programma, tās politiskie mērķi. Zviedrijai bija daudzas prioritātes, parādot plašas (varbūt pat pārāk lielas) ambīcijas ietekmēt daudzus jautājumus. Zviedrijas prezidentūras sākumā tika ieviesta formula “4+2”, apzīmējot četras galvenās prioritātes iekšējā politikā – vides aizsardzība, nodarbinātības jautājums, vienlīdzība un atklātība (transparency) un divas ārējās politikas prioritātes – ES paplašināšanās un ES-Krievijas attiecības. Tā kā kritiķi norādīja, ka ir izvirzīti pārāk daudzi jautājumi, tika izvirzīts jauns lozungs – “trīs e”:
kā svarīgākās prioritātes nosaucot nodarbinātības jautājumu, vides aizsardzību un ES paplašināšanu (angļu valodā šie trīs vārdi sākas ar e: employment, environment, enlargement). Par vissvarīgāko prioritāti no minētajiem trim uzdevumiem Zviedrijas prezidentūra savā darba programmā pasludināja tieši ES paplašināšanas jautājumu. Tas atspoguļojās gan darba programmā, gan arī publiskajās debatēs. Šīs trīs pasludinātās prioritātes nav pārsteigums, jo tās atbilda zviedru interesēm arī agrāk. Visiem ir labi zināms zviedru entuziasms ES paplašināšanas procesa veicināšanā, kā arī Zviedrijas valdības liktais uzsvārs uz Ziemeļeiropas/Baltijas jūras drošību. Zviedrijas prezidentūra un ES valstu vadītāju tikšanās Gēteborgā būtiski veicināja ES paplašināšanas procesu. Tajā pašā laikā pārējās

jomās nebija tik lielu sasniegumu, piemēram, vides aizsardzības jautājumos. Arī ES-Krievijas attiecības nebija veiksmīgas – tādā nozīmē, ka Zviedrija nepanāca to, ko tā bija cerējusi. Lai gan tika aizsāktas daudzas jaunas iniciatīvas, tomēr jautājums paliek atklāts – vai tās saglabāsies un tiks turpinātas.

Zviedru sabiedriskā doma kopumā ir pozitīvi noskaņota attiecībā uz ES paplašināšanu. Varbūt tas vairāk izskaidrojams ar morāliem un drošības apsvērumiem. Tajā pašā laikā zviedru sabiedrība pauž ideju, ka lielāka, paplašināta savienība nozīmē mazāk federālu vai mazāk pārnacionālu savienību. Šis viedoklis ir saistīts ar euroskepticismu Zviedrijā. Interesanti, ka zviedri atbalsta ES paplašināšanu, vienlaikus paši būdami diezgan lieli euroskeptiķi, t. i., attiecībā uz pašu Eiropas Savienību.

Cik liela var būt prezidentūras ietekme Eiropas Savienības paplašināšanās procesā? No vienas puses, ES paplašināšanas process ir starpvaldību jautājums (intergovernmental setting), kura ietvaros ES notur sarunas ar kandidātvalstīm un tajās prezidentūrai ir līdera loma. No otras puses, prezidentūras ietekme tomēr ir ierobežota, jo:

- 1) (visbūtiskāk) daudz kas paplašināšanās procesā ir atkarīgs no pašu kandidātvalstu veiktā progresa un reformu īstenošanas;
- 2) Eiropas Komisijai ir izšķiroša loma paplašināšanās sarunās, jo tā vāc un izplata informāciju starp ES valstīm un kandidātvalstīm, kā arī novērtē kandidātvalstu paveikto progresu. Ja salīdzina, kam paplašināšanās procesā ir svarīgāka loma – prezidentūrai vai komisijai, tad noteikti jāatbild, ka Eiropas Komisijai ir būtiskākā nozīme;
- 3) Eiropas tālākas integrācijas procesi un nepieciešamās reformas savā būtībā ir dziļi politiska rakstura jautājumi, kas aizskar dalībvalstu svarīgākās nacionālās intereses, tāpēc ir vajadzīgi kompromisi visu dalībvalstu starpā, kurus ir diezgan grūti sasniegt. Tā var būt nopietna problēma prezidentūrai, ja ir daudz valstu un ļoti svarīgas ir valstu nacionālās intereses.

Noslēdzot jautājumu par prezidentūras ietekmi, var apgalvot, ka prezidentūra var tikt iesaistīta prioritāšu noteikšanā, kuri tad būs “vēsturi veidojošie lēmumi”.

Kādas bija konkrētās Zviedrijas prioritātes attiecībā uz ES paplašināšanos 2001. gada sākumā? Zviedrijas prioritātes ietvēra 2 galvenās līnijas: 1) sarunu progress, 2) procesa saistības. 1. Sarunu progress – vairāk tehnisks jautājums – sarunu laikā ar kandidātvalstīm slēgt pēc iespējas vairāk sarunu sadaļas: valstīm, kas sarunas sāka 1998. g., tas nozīmē slēgt arī dažas grūtākās sadaļas; valstīm, kas sarunas sāka 2000. gadā, atvērt pēc iespējas vairāk jaunas sarunu sadaļas. 2. Procesu saistības – vairāk politisks jautājums. Zviedrijas mērķis bija pavērt ceļu politiskam pārrāvumam (breakthrough). Ko nozīmē šis “politiskais pārrāvums” – tas nav ticis konkretizēts. Šie divi mērķi saskan, jo “politiskais pārrāvums” ir cieši saistīts ar sarunu procesu un abi kopā veido daļu no ambīcijām, lai paplašināšanās procesam dotu jaunu impulsu, izmantojot jauno situāciju, ko radīja ES valstu vadītāju Nicass tikšanās pieņemtie lēmumi. Pēc Zviedrijas prezidentūras daudzi līderi apgalvoja, ka ES paplašināšanas procesā lielākais sasniegums bija tas, kas notika sarunu laikā pavasarī, bet ne tik daudz noteiktie datumi Gēteborgas sanāksmē. Tajā pašā laikā sarunu progress un procesa saistības tomēr iezīmē divus analītiski atšķirīgus procesus.

Sarunu vešana par Eiropas Savienības paplašināšanu ir diezgan komplikēts jautājums, jo ir saistīts ar daudzlīmeņu diplomātiju. Sarunas formāli notiek divpusējās starpvaldību konferencēs starp katru kandidātvalsti un ES, ko vada prezidentūra. Kandidātvalstu pozīcijas ir atkarīgas no to iekšpolitisko sarunu procesu rezultātiem, kamēr ES kopējā pozīcija attiecībā uz kandidātvalstīm veidojas sarunu rezultātā starp Eiropas Savienības 15 dalībvalstīm, ņemot vērā to nacionālās intereses un iekšpolitiskās sarunas. Sarunas ir ļoti sarežģītas, lai panāktu ES kopējo pozīciju. Prezidentūrai nākas vadīt divus sarunu procesus: gan sarunas starp ES valstīm, gan sarunas ar kandidātvalstīm.

Zviedrijas prezidentūras laikā tika atvērtas 64 jaunas sarunu sadaļas, bet 66 tika slēgtas. Tomēr svarīgāk par šiem lielajiem skaitļiem ir tas, ka tika panākti risinājumi principiāli svarīgās sarunu sadaļās, kas ir jutīgi jautājumi kandidātvalstīm. Šajās sarežģītajās sarunās sākotnēji tika panākta vienošanās ar vienu kandidātvalsti, kas pēc tam apskatāmajā jautājumā kalpoja kā precedents, kam sekot arī pārējām kandidātvalstīm. Tā, piemēram, tika panākta vienošanās vides jautājumā ar Slovēniju, pēc tam vēl arī ar vairākām kandidātvalstīm. Līdzīgi tika atrisināti jautājumi par personu (bet precīzāk būtu teikt – darbaspēka) brīvu kustību un kapitāla brīvu kustību – ar noteiktiem pārejas periodiem to īstenošanai.

Līdztekus praktiski orientētām ambīcijām veicināt tālāk sarunu vešanas procesu, Zviedrijas prezidentūrai bija liela politiskā vēlme veicināt politisko pārrāvumu. Zviedrijas valdība Gēteborgas sanāksmē vēlējās izdarīt spiedienu uz ES līderiem ar nolūku pastiprināt paplašināšanās procesu. Interesanti, ka parādījās viedokļu atšķirība starp premjerministru Goranu Pērsonu un ārlietu ministri Annu Lindu – viņa bija noskaņota optimistiskāk attiecībā uz uzņemšanas datumiem. Gēteborgā nobeiguma deklarācijā ES paplašināšanas procesa turpināšanai tika noteikti divi datumi: “kandidātvalstīm sarunas ir jāpabeidz līdz 2002. gada beigām, lai tās jau kā dalībvalstis varētu piedalīties Eiropas Parlamenta vēlēšanās 2004. gadā”. Salīdzinot ar ES valstu vadītāju tikšanos Nicā, papildus iekļautie vārdi “kā dalībvalstis” īpaši norāda uz laika termiņiem. Saskaņā ar Zviedrijas viedokli, Eiropas Savienības paplašināšana nenozīmē tikai risku veicināt darbaspēka imigrāciju, budžeta pārdali vai paaugstinātas izmaksas savienībai tuvākajā laikā, bet gan plašāku “vēsturisku iespēju konsolidēt mieru, brīvību, demokrātiju un labklājību Eiropā”. Zviedrijai izveidojās laba sadarbība ar Eiropas Komisiju, īpaši ar komisāru Ferhoigenu, kas bieži vien publiskos izteikumos pārdalīja Zviedrijai tuvu viedokli. Gēteborgas sanāksme nodrošināja to, ka ES paplašināšanas process turpinās un tas ir neatgriezenisks.

Izvērtējot prezidentūru, pirmkārt, ir jāņem vērā Eiropas Komisijas centrālā loma. Kad Eiropas Komisija novembrī, pirms Zviedrijas prezidentūras, publicēja tā saukto ceļa karti (Road Map) progresa ziņojuma ietvaros, to asi kritizēja gan Zviedrijas valdība, gan arī opozīcija – kā pārāk lēnu attīstību. Tomēr prezidentūras laikā pavasarī Zviedrija saprata, ka ceļa karte ir reālistiska, tā pārstāv visu ES dalībvalstu kopējo viedokli, tāpēc pārstāja to kritizēt un veltīja lielākus centienus, lai to īstenotu. Zviedrija no savas prezidentūras laika ieguva atziņu, ka prezidējošai valstij, īpaši jau mazai valstij, ir vajadzīgas ciešas un labas attiecības ar Eiropas Komisiju, lai varētu sekmīgi darboties. Zviedrija vēlējās noteikt katrai kandidātvalstij individuālus uzņemšanas datumus, taču 2001. g. pavasarī tas likās pārāk

nereāli. Šīs bija vienīgās domstarpības starp Zviedriju un Eiropas Komisiju, visos pārējos jautājumos pastāvēja laba sadarbība. Otrkārt, jāatzīmē daži gadījumi, kad izpaudās citu ES dalībvalstu spiediens uz negribīgajām (reluctant) dalībvalstīm, lai spētu panākt kopēju pozīciju. Tā, piemēram, pavasarī, Vācija izdarīja spiedienu uz Spāniju, kas vēlējās saistīt jautājumu par personu brīvu kustību ar reģionālajiem fondiem, tā cenšoties panākt sev zināmu labumu. Vācija un arī Francija palīdzēja Zviedrijai izdarīt spiedienu uz Spāniju. Tas rāda, ka prezidentūra nevar darboties izolācijā no pārējām dalībvalstīm. Tieši pretēji, politiskie aktieri savā starpā ir cieši saistīti. Treškārt, kā jau minēts, liela nozīme ir pašu kandidātvalstu centieniem.

Kādas varētu būt perspektīvas pēc Gēteborgas sanāksmes? Teorētiski var atzīmēt iespējamus sarežģījumus.

- 1) Ja nākošā prezidentūra nav tik aktīva – vai tā nevar procesus padarīt lēnākus? Cik tālu prezidentūra var iet uz kompromisiem ar savām nacionālajām interesēm, lai darbotos kā labs vidutājs kopēja Eiropas labuma vārdā?
- 2) Paplašināšanas procesa deklarēšana par “neatgriezenisku” (Lākenē) un Gēteborgas sanāksmes nosauktie uzņemšanas datumi nozīmē, ka arī pašām ES dalībvalstīm ir steidzami jāvienojas par paplašināšanās radītām tālākām izmaiņām, piemēram, budžeta jautājumos. ES valstīm būs grūti vienoties savā starpā par kopēju pozīciju tādās sarunu sadaļās kā lauksaimniecība, reģionālā politika un strukturālie instrumenti. Līdz ar to nevar izslēgt nopietnas problēmas no pašu ES dalībvalstu puses. Paradoksāli, bet Gēteborgā noteiktā steidzamība var radīt arī problēmas paplašināšanās procesa turpināšanai.
- 3) Gēteborgas sanāksme parāda kandidātvalstīm konkrētu mērķi noteiktā laika posmā, kas ir jāpaspēj īstenot. Tajā pašā laikā ir pilnīgi iespējams, ka vairākas kandidātvalstis tomēr nespēj īstenot visus kritērijus noteiktajā laikā. Gēteborgas sanāksme nesniedz solījumu par uzņemšanu 2004. gadā, bet drīzāk parāda iespēju. Taču, ja tā netiek sasniegta, var sekot liels sarūgtinājums kandidātvalstīs.
- 4) Kandidātvalstu vērtēšana pēc diferenciācijas principa nozīmē, ka diferenciācijas princips ir jāīsteno arī sarunu turpināšanā. Diferenciācija, protams, ir realitāte. Ir redzams, ka dažām valstīm ir grūtības sasniegt vēlamo. Par laimi, tās ir tikai 2 valstis. Cerams, ka diferenciācija nebūs problemātisks un politiski strīdīgs jautājums – Lākenes deklarācija un komisāra Ferhoigena nesenie izteikumi paredz optimistisku scenāriju, saskaņā ar kuru 10 no 12 sarunās iesaistītām valstīm laikā pabeigs vai gandrīz pabeigs sarunas. Šāds iznākums zināmā mērā atrisinātu diferenciācijas jautājumu.

Beļģijas prezidentūras (2001. g. otrais pusgads) darba kārtību lielā mērā ietekmēja ārējie notikumi pasaulē un konkrēti – 11. septembra notikumi ASV. Liekas, ka ES paplašināšanas jautājums nav būtiski ietekmēts. Tomēr oficiāli Beļģijas prezidentūrai paplašināšana nav tik svarīgs jautājums un paplašināšana tās darba programmā ir tikai piektā prioritāte septiņu prioritāšu vidū. Arī Lākenē Eiropas Savienības paplašināšana netika īpaši akcentēta. Tas gan nenozīmē, ka paplašināšanas jautājums Beļģijas prezidentūrai nav svarīgs. Drīzāk jau to, ka process notiek un šeit vairs nav nekā jauna, ko pateikt. Galvenais, ka process turpinās un turpinās saskaņā ar Eiropas Komisijas izstrādāto ceļa karti.

Diskusijā pēc R. Bengtsona referāta **A. Lejnš** uzsvēra, ka kandidātvalstīm tas ir svarīgs

jautājums: kā var ietekmēt Eiropas Komisiju vai Eiropas Savienību? Pēc R. Bengtsona referāta redzams, ka ir iespējams ietekmēt, kaut arī tikai par 10-20 %, pie tā kārtīgi piestrādājot. Interesants ir minētais fakts, ka Zviedrija atrada sabiedrotos – Vāciju un Franciju pret Spāniju. Tā ir politika. Varbūt tāpēc Latvijai labi izdevās sarunas zvejniecības sadaļā, balstoties uz ekoloģisku argumentu. Tas nav arī citu valstu interesēs, lai Rīgas jūras līcī brauktu un zvejo tu pilnīgi visi.

Uz jautājumu, kāda ir Eiropas Savienības paplašināšanās procesu ietekme uz pašu Zviedrijas sabiedrību un vai Zviedrijā tagad ir labvēlīga attieksme pret ES un eiro ieviešanu, **R. Bengtsons** paskaidroja, ka sabiedrības attieksme zināmā mērā var variēt atkarībā no tā, vai valsts ir jauna ES dalībvalsts, vai arī ar ilgāku prezidēšanas pieredzi. Zviedrijai prezidentūra bija svarīgākais aspekts tūlīt pēc Zviedrijas iestāšanās Eiropas Savienībā. Tika ieguldīti lieli līdzekļi, lai uzlabotu centrālās administrācijas kompetenci – svešvalodu apguvē utt. Agrāk valdībai trūka komunikācijas stratēģijas kontaktiem ar sabiedrību, bet prezidentūras laikā notika daudzas neformālas tikšanās ar iedzīvotājiem, galvenokārt ārpus Stokholmas, visā Zviedrijā, skaidrojot Eiropas Savienības ideju. Līdz šim nav notikusi būtiska zviedru skeptiskās attieksmes pret ES maiņa, taču ir notikusi attieksmes maiņa pret eiro: tagad vairākums zviedru vēlas pievienoties eiro.

Francijas vēstniecības 1. padomnieks **Filips Merlens** (Philippe Merlin) uzsvēra piemēru, ka Zviedrija un Somija, prezidējot pirmo reizi, ir darbojušās diezgan sekmīgi, ko reizēm nevar teikt par citām valstīm, kas prezidējušas jau vairākas reizes.

R. Bengtsons piekrita, ka pirmā prezidentūra valstij ir lieliska iespēja kļūt par reālu Eiropas Savienības dalībvalsti pēc daudzu gadu mācīšanās. Iespējams, ka prezidējot otru reizi, tā vairs neliksies tik atbildīga kā pirmajā prezidentūras laikā. Mazas valstis parādīja, ka tās var ļoti sekmīgi prezidēt, lai arī to administratīvie resursi ir ierobežoti, savukārt lielām valstīm ES prezidentūra varbūt nav tik būtiska.

Lietuvas progress Zviedrijas un Beļģijas prezidentūras laikā: nacionālo interešu aizstāvība

Semināra trešā tēma bija veltīta Lietuvas situācijas izvērtēšanai ceļā uz iestāšanos Eiropas Savienībā. Ar referātu uzstājās Viļņas universitātes Politikas zinātnes un starptautisko attiecību institūta zinātniskā līdzstrādniece **Beāta Šimanska** (Beata Šimanska). Viņa norādīja, ka Nicas sanāksme veicināja ES paplašināšanas procesa paātrināšanu, uzsvērot 2 svarīgus principus: 1) iespēju pirmajām kandidātvalstīm piedalīties Eiropas parlamenta vēlēšanās 2004. gadā; 2) kandidātvalstu progresa vērtēšanu pēc diferenciācijas metodes un individuāliem sasniegumiem. Šie divi principi deva mājienu kandidātvalstīm, ka 2001. gadā varētu tikt pieņemts lēmums par to, kuras kandidātvalstis Eiropas Savienībā tiks uzņemtas pirmās, un mudināja pielikt vairāk pūles eiropintegrācijas virzienā.

B. Šimanska atzīmēja ekonomisko faktoru lomas pieaugumu. Pirmkārt, saņemtā palīdzība no Eiropas Savienības (ISPA, SAPARD, PHARE programmu ietvaros), kas sasniedza vairāk nekā 0,5 miljardus litu transporta infrastruktūras, vides aizsardzības, strukturālo refor-

mu lauksaimniecībā un lauku rajonu attīstībai. Otrkārt, pašas Lietuvas iekšējo resursu mobilizācija, pienācīga līdzfinansēšana un administratīvās kapacitātes uzlabošana, lai spētu efektīvi izmantot saņemto fondu līdzekļus.

Eiropas Komisijas 4. progresa ziņojums par Lietuvu uzsvēra, ka sarunu procesa sekmīgai veicināšanai nepieciešams turpināt lielākās strukturālās reformas – privatizāciju, enerģijas sektora restrukturizāciju, pensiju fondu reformu, ievērot stingru fiskālo disciplīnu. 2001. gada janvārī ievēlētais Seims un jaunā valdība akcentēja Lietuvas integrāciju Eiropas Savienībā kā valsts iekšējās un ārējās politikas galveno prioritāti. Tādējādi Seims un valdība oficiāli deklarēja savu atbalstu.

Seims jau pirmajā ārkārtas sesijā pieņēma likumu par Centrālās bankas neatkarību, kā arī noteica kārtību, kādā ES valstu juridiskās un fiziskās personas var iegūt lauksaimniecības zemi Lietuvā. Labojot konstitūcijas 47. pantu par lauksaimniecības zemes iegūšanu, tika uzsvērta ne tikai progresa nozīme sarunās ar ES, bet arī lauksaimniecības tirgus attīstība, investīciju un lauku rajonu attīstība.

2001. gada sākumā Lietuva bija slēgusi 7 sarunu sadaļas. Lietuvas mērķis bija panākt būtisku progresu 12 sarunu sadaļās Zviedrijas prezidentūras laikā. Izredzes vairoja arī tas, ka Zviedrija savas prezidentūras laikā bija apņēmusies paātrināt ES paplašināšanas procesu un piedāvāja atvērt visas pārējās sarunu sadaļas, tai skaitā arī lauksaimniecību.

2001. gada 30. martā Lietuva pabeidza sarunas sešās sarunu sadaļās: kapitāla brīva kustība; ekonomiskā un monetārā savienība; sociālā politika un nodarbinātība; telekomunikācijas un informāciju tehnoloģijas; kultūras un audio-vizuālā politika; patērētāju un veselības aizsardzība. Nevienā no šīm sadaļām pārejas periodi netika pieprasīti. Sadaļā par kapitāla brīvu kustību sarunu galvenais objekts bija tiesības ārzemniekiem iegūt lauksaimniecības zemi Lietuvā. Konstitūcijas 47. panta labojumi, kā arī apņemšanās pilnībā ievērot “tiesību un pienākumu kopumu” jautājumā par lauksaimniecības zemes iegūšanu līdz ar iestāšanos ES, palīdzēja slēgt sarunas sadaļā par kapitāla brīvu kustību.

2001. gada maijā Lietuva pabeidza sarunas vēl 2 sarunu sadaļās – uzņēmējdarbības likumi un preču brīva kustība. Sadaļā par preču brīvu kustību Lietuva noslēdza pirmo pārejas periodu līdz 2007. gada 1. janvārim, lai varētu pārreģistrēt visus medikamentus saskaņā ar ES prasībām. Sarunu gaitā Lietuva atteicās no savas sākotnējās prasības pēc diviem pārejas periodiem un piekrita tikai vienam pārejas periodam medikamentu pārreģistrācijai.

Zviedrijas prezidentūras laikā Lietuva slēdza vēl 2 sarunu sadaļas – pakalpojumu brīva nodrošināšana un zvejniecība. Sadaļā par pakalpojumu brīvu nodrošināšanu Lietuva panāca 2 pārejas periodus: 1) līdz 2007. g. 31. decembrim pilnībā harmonizēt ar ES normām Lietuvas depoziņu apdrošināšanas sistēmu (sākotnēji Lietuva pārejas periodu prasīja līdz 2009. g. 31. decembrim); 2) līdz 2007. g. 31. decembrim pilnībā harmonizēt investoru kompensāciju shēmas. Tomēr galvenais sarunu objekts sadaļā par pakalpojumu brīvu nodrošināšanu bija jautājums par obligātās apdrošināšanas sistēmas ieviešanu automašīnām. Lietuvas puse prasīja pārejas periodu līdz 2009. g. 31. decembrim, taču Eiropas Savienība tam nepiekrita, tādēļ Lietuvas valdība pieņēma lēmumu atteikties no prasības pēc pārejas perioda. Sadaļā par zvejniecību Lietuva sākotnēji lūdza iekļaut šprotes to zivju sarakstā, uz kurām var attiecināt

intervences mehānismu, t. i., regulēt cenas, veikt kompensācijas vai izstāties no tirgus mehānisma. Tomēr sarunu gaitā, ņemot vērā zvejnieku un uzņēmumu viedokli, Lietuva atteicās no šīs prasības.

2001. gada jūnijā beigās Lietuvai izdevās slēgt sarunas sadaļā par vidi – vienu no sarežģītākajām sarunu sadaļām. Sākotnēji Lietuva prasīja 8 pārejas periodus, taču sarunu gaitā Lietuva atteicās no 5 pārejas periodiem, kā arī 3 palikušajiem saīsināja pārejas perioda termiņus. Sarunu beigās Lietuva panāca vienošanos ar ES par 3 pārejas periodiem.

Zviedrijas prezidentūras laikā Lietuva slēdza 11 sarunu sadaļas un kļuva par t. s. Helsinku grupas līderi, atstājot aiz muguras pirmās grupas valsti Poliju. Eiropas Komisija atzinīgi novērtēja Lietuvas progresu 2001. gada pirmajā pusē. Tajā pašā laikā pieauga sabiedrības atbalsts Lietuvas nepieciešamībai iestāties ES. Saskaņā ar sabiedriskās domas aptaujas datiem, Eiropas Savienību atbalstīja 55,5 % (2000. g. aprīlī – 44 % par), pret – 21,6 %, bet 22,9 % nebija izlēmuši.

Beļģijas prezidentūras laikā (2001. g. otrais pusgads) sarunas kļuva sarežģītākas, jo sarunas ritēja par politiski jutīgiem jautājumiem gan dalībvalstu, gan kandidātvalstu iedzīvotājiem. Beļģijas prezidentūras laikā līdz 2001. g. novembra beigām Lietuva slēdza 3 sarunu sadaļas: personu brīva kustība, muitas savienība un konkurence.

Sarunu iznākums sadaļā par personu brīvu kustību nebija Lietuvai apmierinošs. ES uzstāja un piespieda Lietuvu pieņemt 7 gadu pārejas periodu ar ierobežojumiem darba spēka brīvai kustībai ES valstīs. Tajā pašā laikā Lietuva saglabāja tiesības ieviest līdzīgus pretpasākumus attiecībā uz strādniekiem no ES valstīm. Lietuva negribīgi piekrita ES piedāvātajai sarunu pozīcijai, “parādot politiskās realitātes izpratni”, kā arī tāpēc, lai varētu slēgt minēto sadaļu un paātrināt sarunu gaitu. Lietuva piekrita ES pozīcijai, jo tika atzītas Lietuvas tiesības ieviest attiecīgus pretpasākumus, turklāt četras ES valstis deklarēja gatavību liberalizēt savu darba tirgu tūlīt pēc kandidātvalstu uzņemšanas ES.

2001. gada beigās sarunas tika turpinātas tādās sarežģītās sarunu sadaļās kā transporta politika, nodokļi, enerģētikas politika, tieslietas un iekšlietas.

Sadaļā par transporta politiku Lietuva lūdza ES piemērot atšķirīgu politiku attiecībā uz piekrastes kuģniecību, jo uzskata, ka Lietuva nerada nekādus draudus ES transportam šajā nozarē. Notiek sarunas arī par pārejas periodu kravu pārvadātājiem. ES cenšas aizsargāt savu tirgu, nosakot pārejas periodu. Īpaši prasību pēc pārejas perioda lobē Vācijas un Austrijas pārvadātāji, kas uzskata, ka Austrumeiropas kravu pārvadātāji viņiem veidojot nevienlīdzīgu konkurenci, jo austrumeiropiešiem ir zemas algas un pasūtījumu izmaksas. ES kravu pārvadātāju algas ir 5 reizes lielākas nekā Austrumeiropā. ES aprēķinājusi, ka Austrumeiropas kravu pārvadātāji savās rokās ir sagrābuši 80 % no rietumu-austrumu kravu apgrozības. Sarunu tālāku virzību par transportu jau mēnešiem bloķē Austrija un Vācija.

Sadaļā par nodokļiem Lietuva prasīja pārejas periodu akcīzes nodokļa palielināšanai tabakas produktiem līdz 2010. g. 31. decembrim. Lūdzot pārejas periodu akcīzes nodokļa paaugstināšanai cigaretēm, Lietuva uzsvēra nopietnas ekonomiskās, sociālās un politiskās sekas. Nodokļa strauja palielināšana līdz ES līmenim veicinātu cigarešu cenu pieaugumu 4 reizes, iespējamu kontrabandas cigarešu pieplūdumu un mazākus ienākumus valsts budžetā.

ES piedāvā noteikt pārejas periodu līdz 2007. g. 1. janvārim, bet tas Lietuvas pusi neapmierina.

Sadaļā par enerģētikas politiku pastāv 3 nopietnas problēmas: 1) Eiropas Komisija prasa Lietuvai uzņemties saistības slēgt Ignalīnas kodolstacijas 1. bloku pirms 2005. g, bet 2. bloku – līdz 2009. g. Taču Lietuvai Ignalīnas slēgšana ir politiski, ekonomiski un sociāli ļoti jutīga problēma, kā arī tam ir nepieciešama ievērojama finansiāla palīdzība no ES puses; 2) Lietuva prasa pārejas periodu jēlnaftas un benzīna produktu rezerves krājumu izveidošanai līdz 2008. g, jo ir nepieciešami lieli finansu līdzekļi; 3) noris sarunas par gāzes tirgus liberalizāciju, jo pašlaik Lietuvai ir tikai viens gāzes piegādātājs – Krievijas *Gazprom*.

Sadaļā par tieslietām un iekšlietām Lietuvai ir jāparāda, ka tā spēs nodrošināt savu robežu kontroli saskaņā ar ES Šengenas līguma standartiem. Notikušas sarunas par Kaļiņingradas reģiona iedzīvotāju vīzu režīma atvieglošanu arī turpmāk, taču tagad Lietuva nolēmusi ieviest vīzu režīmu reģiona iedzīvotājiem ar brīdi, kad Lietuva iestāsies ES.

Spānijas prezidentūras laikā 2002. gada pirmajā pusē Lietuva risinās sarunas par sarežģītākajām sarunu sadaļām – lauksaimniecību, reģionālo politiku, budžetu un institūcijām, kā arī par iesāktajām, bet vēl nepabeigtajām sarunu sadaļām.

B. Šimanska uzsvēra, ka Lietuva iestāšanās sarunās balstās uz savstarpēja izdevīguma principu, t. i., izvērtējot ES integrācijas iespējamus ieguvumus un izdevumus. Lietuvas mērķis ir panākt pēc iespējas labākas pozīcijas savai valstij, nevis slēgt pēc iespējas vairāk sarunu sadaļas iespējami īsākā termiņā. Tajā pašā laikā B. Šimanska atzīst, ka sarunu process par iestāšanos ES nenorit izolēti, bet gan ciešā saistībā ar strukturālo reformu un valsts modernizācijas procesiem. Panākumi sarunās ir atkarīgi gan no kandidātvalsts iekšējās mobilizācijas un uzņemtajām saistībām, gan arī no pašas ES spējas vest sarunas dinamiskā un produktīvā veidā. Lietuva cer pabeigt iestāšanās sarunas 2002. gadā un iestāties Eiropas Savienībā līdz 2004. gadam.

Referāts izraisīja aktīvas diskusijas par valsts nacionālo interešu aizstāvību sarunās ar Eiropas Savienību. **A. Lejiņš** norādīja, ka Ārlietu ministrija Latvijā cenšas radīt iespaidu, ka tā aizstāv nacionālās intereses un ir panākusi daudz pārejas periodus, jo tad izmaksas Latvijai, iestājoties Eiropas Savienībā, būs mazākas. Latvija ir lepna par zvejniecības sadaļu, kur ES būs jāpiemēro sava likumdošana Latvijas likumdošanai, arī vides aizsardzības sadaļā panākti 8 pārejas periodi. Jo spēles beigās ir jāparāda sabiedrībai, ka sarunas ar ES ir bijušas veiksmīgas, lai tā nobalsotu pozitīvi referendumā.

Lietuvas valdības Eiropas Integrācijas Komitejas pārstāvis **Giedrius Jucevičius** uzsvēra, ka vispirms būtu jādefinē, kas ir nacionālās intereses. Lietuvas parlaments ir deklarējis integrāciju Eiropas Savienībā par galveno prioritāti – gan iekšējā, gan ārējā politikā. Tādējādi Lietuvas nacionālās intereses sakrīt ar mērķi integrēties Eiropas Savienībā. Mazas valsts ekonomikas interesēs ir atrasties Eiropas Savienībā un būt labā ekonomiskā stāvoklī. G. Jucevičius paskaidroja, ka sarunās par iekšējo tirgu neredz pretrunas ar Lietuvas nacionālajām interesēm. Tajā pašā laikā G. Jucevičius retoriski jautāja, vai panāktie pārejas periodi ir īsts nacionālo interešu rādītājs? Varbūt tas nozīmē, ka kandidātvalsts no vienas puses vai ES no otras puses vēl nav gatavas, lai panāktu kopēju vienošanos? Lietuvai ir seši pārejas periodi, kas ir mazāk nekā Latvijai, taču tas nenozīmē, ka Lietuva ir slikti aizvadījusi

sarunas; drīzāk gan valstij ir jāveic vairāk mājas darbi. G. Jucevičius atzīst problēmas cigarešu nodokļa jautājumā. Lietuva nevar tūlīt strauji pacelt cigarešu cenas, jo tad zaudētu sabiedrības atbalstu. Ir jautājumi, kuros jāpieņem politiski lēmumi – Ignalīnas jautājums, zināmā mērā – Kaļiņingradas jautājums – tie ir Eiropas mēroga jautājumi. Šeit ir svarīga politiskā griba – gan no Lietuvas, gan no ES dalībvalstu puses.

A. Lejiņš piekrita, ka Latvijā ir līdzīga problēma ar cigarešu cenu paaugstināšanu. Tā Zviedrijā paaugstināja cigarešu cenas pat virs ES cenu līmeņa, cerot, ka līdz ar to ienāks lielāki nodokļi, taču drīz vien no Baltijas un Krievijas Zviedrijā sāka ieviest lētas kontrabandas cigaretes. Zviedrija saprata savu kļūdu un pazemināja tabakas nodokli, taču zaudējumi jau bija nodarīti: cenas joprojām augstas, bet mafija un kontrabanda palikusi. Arī Baltijā, ja cigarešu cenas pacels pārāk augstas, būs klāt jauna mafija, lai gan ir problēmas jau ar veco mafiju. A. Lejiņš pauda viedokli, ka pārejas periodi ir vajadzīgi, jo sarunu steidzināšana nozīmē lietas padarīt makslīgas.

Latvijas Saeimas Eiropas lietu komisijas deputāte **Inese Birzniece** uzsvēra, ka Baltijas valstis nevar īstenot atšķirīgus pārejas periodus cigarešu nodokļa jautājumā, jo tas vājinātu katras valsts pozīcijas atsevišķi. Turklāt jautājums nav tikai par mafiju, bet arī par valstu budžetu.

Atbildot uz jautājumu, kādi Lietuvai varētu būt izdevumi iestāšanās kontekstā un vai cilvēki neuztraucas par obligātās automašīnu apdrošināšanas izmaksām, **G. Jucevičius** paskaidroja, ka pašreiz nav veiktas nekādas analīzes par Baltijas valstu savstarpējām pozīcijām un panākumiem sarunu vešanas gaitā. Jāpagaida līdz 2002. gada beigām, lai varētu izdarīt pirmos secinājumus. Lietuvā pagaidām neviena partija vai interešu grupa nav izteikusi savu satraukumu par civiltiesisko apdrošināšanu. G. Jucevičius uzskata, ka nav lielu atšķirību starp kandidātvalstīm.

A. Lejiņš norādīja, ka sākumā Latvijā daudzi bija neapmierināti ar obligāto automašīnu apdrošināšanas sistēmas ieviešanu pirms vairākiem gadiem, bet tagad apdrošināšanu var veikt jau ar atlaidēm. Līdzīgi ir ar degvielas uzpildes stacijām. Valdībai ar benzīna cenām jārikojas uzmanīgi: nedrīkst tās strauji pacelt, citādi tūlīt tiks ieviests kontrabandas benzīns. Turklāt aktuālie jautājumi tieši skar cilvēku reālo maksātspēju, un cilvēki tūlīt ievēros to, nevis vispārējās runas par Eiropas gaidāmajiem labumiem.

Filips Merlens atzīmēja, ka sarunu process ar kandidātvalstīm noris ļoti ātri – ar Latviju, Lietuvu sarunas notiek 2 gadus. Ar Zviedriju, Somiju un Austriju sarunas notika kādus 6-7 gadus. Tomēr labāks kandidātvalstis, pēc Merlena domām, ir tās, kurām sarunās izdodas panākt mazākus pārejas periodus – gan skaita ziņā, gan īsākiem termiņiem. Ja valstis panāk pārejas periodus ar gariem termiņiem, tad faktiski šīm valstīm ir grūtības un pārejas periodi nav labs rādītājs. Dažās nozarēs Latvija nenovērtēja gaidāmos ieguvumus – laika un investīciju ziņā, kas būtu sekojuši, ja sadaļas būtu noslēgtas bez pārejas periodiem.

I. Birzniece oponentēja F. Merlenam ar viedokli, ka Latvijas mērķis nav panākt pēc iespējas vairāk pārejas periodus, bet gan noteikt saistību izpildi, balstoties uz stāvokļa reālu novērtējumu. Pārejas periodi nav uzvara pār Briseli, bet gan realistiska pieeja.

A. Lejiņš pievienojās paplašināšanas komisāra Ferhoigena teiktajam, ka kandidātvalstīm

sarunās ir jābūt godīgām. Nebūtu prātīgi no jauna atvērt sarunas par sadaļu, kas jau ir slēgta, bet par kuru uzņemtas saistības nav izpildītas. Nevar apsolīt vairāk, nekā var izdarīt, pretējā gadījumā tas draud ar soda naudām. Viņš piekrita arī I. Birznieci, ka ir jābūt reālistiskai pieejai, citādi zaudējumi būs vēl lielāki.

B. Šimanska norādīja, ka problēma ir tajā aspektā, ka ieguvumi nāk ilgākā laika posmā, bet Lietuvai investīcijas ir vajadzīgas jau tuvākajā laikā. No otras puses, resursu un centienu mobilizācija ļauj veikt valsts modernizāciju ātrāk.

G. Jucevičius uzsvēra, ka ir iespējams aprēķināt integrācijas izmaksas, taču vienlaikus būtu jāaprēķina arī valsts modernizācijas izmaksas. Integrācijas izmaksas nav vienādas ar modernizācijas izmaksām.

Atbildot uz jautājumu par eiro skeptiķu skaitu Lietuvā, **G. Jucevičius** paskaidroja, ka saskaņā ar sabiedriskās domas aptaujas datiem, 20 % ir pret Lietuvas iestāšanos ES un 20-25 % vēl nav izlēmuši. Lietuvas partijas kopumā atbalsta integrāciju ES. Ir tikai atsevišķi politiķi, kas dažkārt publiski iestājas par atsevišķu nozaru aizsardzību, bet nevis pret visu integrācijas procesu.

G. Jucevičius informēja, ka jautājumu par Ignalīnu iesaistītās puses ir atzinušas par visas Eiropas problēmu, nevis tikai par Lietuvas jautājumu. Ja Ignalīna būtu tikai Lietuvas problēma, tad tas būtu visāunākais iespējamais scenārijs. Lietuva ar saviem resursiem nespēj Ignalīnu ne rekonstruēt, ne arī nojaukt. Paradoksāli, bet elektrība Lietuvā ir dārgāka nekā Latvijā! Lietuva ir apņēmusies slēgt Ignalīnas 1. bloku līdz 2004. gadam. Joprojām nav panākta vienošanās par 2. bloku. Eiropas Komisija uzskata, ka bloks jāslēdz līdz 2009. gadam, tādēļ politiskās diskusijas sarunās joprojām turpinās. Lietuvas politiskā elite saprot, ka Ignalīnas kodolstacija būs jāslēdz, jautājums ir vienīgi – kad un par kādu naudu.

Igaunija ceļā uz Eiropas Savienību: cerības un bažas sarunās par iestāšanos ES

Semināra ceturtnā tēma bija veltīta Igaunijas situācijas analīzei. Ar referātu uzstājās Igaunijas Ārlietu ministrijas Eiropas integrācijas departamenta darbiniece **Līna Teras** (Liina Teras), sniedzot konceptīvu pārskatu no Igaunijas redzes viedokļa.

Igaunija sarunas par iestāšanos ES sāka 1998. gada 31. martā. 3,5 gadu laikā Igaunija ir slēgusi 20 sarunu sadaļas. Sarunas turpināsies šādās sadaļās: personu brīva kustība (sarunas atvērtas Zviedrijas prezidentūras laikā), nodokļi, transports, muitas savienība, tieslietas un iekšlietas, enerģētika (šo sadaļu cerēja pabeigt Beļģijas prezidentūras laikā, bet neizdevās), reģionālā politika, lauksaimniecība, budžeta nolikumi, (institūcijas, citi jautājumi).

Igaunijas mērķis ir pabeigt sarunas līdz 2002. gada beigām; tikt iekļautai pirmajā paplašināšanās kārtā un kļūt par Eiropas Savienības dalībvalsti 2004. gadā; piedalīties Eiropas Parlamenta vēlēšanās 2004. gadā.

Igaunijas cilvēku resursi iestāšanās sarunās ir grupēti šādi: sarunu centrā atrodas sarunu delegācija, ko vada ārlietu ministrs un galvenais sarunu vedējs - Ārlietu ministrijas valsts sekretāra vietnieks. Viņi ir pakļauti valdībai un parlamentam – sniedz informāciju un lūdz parlamentāriešu viedokli. Vēl ir ārlietu ministra konsultatīvā komiteja, kurā ir 29 nevalstisko organizāciju, akadēmisko iestāžu un biznesa pārstāvji. Komiteja, kas darbu sākusi gandrīz

pirms 2 mēnešiem, apspriež dažādas integrācijas problēmas sarunu procesā, sniedz informāciju un veido saikni ar sabiedrību. Tiek uzklauvētas sabiedrības viedoklis par to, kas tiek gaidīts no iestāšanās, ir veikti vairāki pētījumi par paplašināšanās potenciālo ietekmi uz Igauniju. Vēl ir Igaunijas misija ES Briselē, kā arī Eiropas integrācijas birojs, kas ir atbildīgs par integrācijas iekšējo sagatavošanu – “tiesību un pienākumu kopuma” pieņemšanu un nacionālās programmas īstenošanu. Uzdevuma grupa (task force) – Ārlietu ministrijas Eiropas integrācijas departaments, kas koordinē sarunu procesu starp dažādām darba grupām ministrijās un pārstāvniecību Briselē. Pastāv 33 darba grupas.

Igaunijas principi sarunās: 1) vest sarunas par esošo “tiesību un pienākumu kopumu”, 2) vest sarunas uz diferenciācijas un individuālo sasniegumu bāzes, 3) sekot ceļa kartei (Road Map), 4) aizstāvēt nacionālās intereses – viens no svarīgākajiem uzdevumiem, 5) kvalitāte dominē pār kvantitāti, t. i., sarunās svarīga ir kvalitāte, nevis ātrums.

Igaunijas sarunu pārskats un cerības, balstoties uz ceļa karti (2001. -2002. g.):

- Zviedrijas prezidentūras laikā: 1) panāktas vienošanās par pirmajiem pārejas posmiem, 2) slēgtas 3 sarunu sadaļas – pakalpojumu brīva kustība, vides un finanšu kontroles jautājumi, 3) paliek atvērta sadaļa par personu brīvu kustību.
- Beļģijas prezidentūras laikā: 1) uzsvārs uz kvalitāti - sarunas notiek jau vairs nevis par viegliem, tīri tehniskiem jautājumiem, bet gan par politiski jutīgiem jautājumiem; 2) izdevās slēgt tikai vienu sarunu sadaļu – konkurences sadaļu; 3) transporta, nodokļu, muitas savienības, enerģētikas, tieslietu un iekšlietu sadaļas paliek nepabeigtas, jo pretējā puse nav noformulējusi savu kopējo viedokli. Igaunija cer pārņemt šīs sadaļas Spānijas prezidentūras sākumā.
- Spānijas prezidentūras laikā Igaunija cer: 1) vest sarunas sadaļās par lauksaimniecību, reģionālo politiku, finanšu un budžeta jautājumiem, institūcijām; 2) atrisināt Beļģijas un Zviedrijas prezidentūru laikā nepabeigtos jautājumus.

Problēmu jomas Igaunijas sarunās ar ES, galvenokārt Beļģijas prezidentūras laikā:

1. Nodokļu sadaļa – Igaunija lūdz ieviest 5 pārejas periodus:

- 1) ieviest akcīzes nodokli cigaretēm un smēķējamai tabakai tikai ar 2010. gadu, jo nodoklis ir jāpalielina par 70 %, kas tūlītējā izpildījumā nozīmētu ļoti krasu cenu paaugstinājumu;
- 2) Igaunija vēlas neaplikt ar pievienotās vērtības nodokli atjaunojamo enerģiju līdz 2007. gadam, jo šajā sektorā ir ieguldītas lielas investīcijas, kas ir atbrīvotas no nodokļiem, tajā pašā laikā šis saražotās enerģijas sektors ir visai niecīgs;
- 3) vēlas saglabāt samazinātu pievienotās vērtības nodokli mājsaimniecību apkurei līdz 2005. gada 30. jūnijam;
- 4) vēlas atļaut biznesa veicējiem neregistrēties kā pievienotās vērtības nodokļa maksātājiem, ja to apgrozījums ir zem 250 000 EEK (apmēram 16 000 EUR). ES “tiesību un pienākumu kopums” paredz maksāt pievienotās vērtības nodokli sākot no 5000 EUR; bet tas var radīt nopietnas problēmas Igaunijai. Igaunijai cer, ka ES piekritīs šai prasībai;
- 5) vēlas saglabāt tirdzniecību bez nodokļiem pasažieriem, kas atbrauc uz Igauniju

ar kuģiem, vēl 6,5 gadus pēc iestāšanās ES – politiski ļoti jutīgs jautājums, jo pēc vienotā tirgus izveidošanas daudzas dalībvalstis vēlējas saglabāt tirdzniecību bez nodokļiem un Eiropas Komisijai vajadzēja vest sarunas par šo jautājumu, bet Eiropas Komisija nevēlas to darīt vēlreiz. Igaunijas ekonomika lielā mērā ir atkarīga no somu tūristiem, bet nodokļa gadījumā tūristu skaits un līdz ar to ienākumi Igaunijas budžetā varētu ievērojami samazināties.

2. Enerģētikas sektors:

- 1) Igaunijai ļoti būtisks ir degslānekļa darvas sektors, jo 84 % no pasaulē iegūstamās degslānekļa darvas tiek iegūta Igaunijā; degslānekļa darva ir svarīgākais vietējās enerģijas avots (92,3 %); tā ir videi droša. Degslānekļa darva ir svarīgs izejvielu materiāls, kas tiek izmantots ķīmijā.
- 2) Igaunija vēlas, lai ES atzīst tās degslānekļa darvas unikālo nozīmi Igaunijas enerģijas sektorā ar īpašu statusu un atļauj Igaunijai to izmantot līdz 2015. gadam.
- 3) Igaunija vēlas pārejas periodu līdz 2010. gadam, lai izveidotu šķidrā kurināmā rezerves uzkrājumus. Tiek vestas sarunas ar Somiju, lai izveidotu rezerves uzkrājumus Somijā, jo tas prasa lielas investīcijas.

3. Personu brīva kustība:

- 1) ES dalībvalstis pieprasa ilgu pārejas periodu;
- 2) vēl nav skaidrs, kādus ierobežojumus dalībvalstis noteiks darbaspēka brīvai kustībai savā teritorijā, tāpēc Igaunija vēlas lielāku skaidrību no dalībvalstīm – kādi un uz cik ilgu laiku tiks attiecināti ierobežojumi. Zviedrija un Īrija ir deklarējušas, ka tās neliks nekādus ierobežojumus darbaspēka brīvai kustībai savās valstīs; Lielbritānija – ka ierobežojumi būs spēkā tikai 2 gadus;
- 3) Igaunija ir gatava slēgt divpusējas vienošanās, ja tas ir nepieciešams;
- 4) šis ir politiski jutīgs jautājums, jo ir jāparāda sabiedrībai, ka no iestāšanās Eiropas Savienībā Igaunija arī iegūst.

4. Muitas savienība – tā ir īpaša sadaļa Igaunijai tās liberālās ekonomikas dēļ:

- 1) ES ir nobažījies par Igaunijas administratīvo kapacitāti;
- 2) Igaunija decembrī iesniedza plašu informāciju par veiktajiem pasākumiem administratīvās kapacitātes uzlabošanai;
- 3) Igaunija šajā sarunu sadaļā nelūdž nekādus pārejas periodus un cer sadaļu drīz slēgt.

5. Transports:

- 1) Igaunija sākotnēji lūdza pārejas periodu smagajiem transporta līdzekļiem, bet vēlāk atteicās no šīs prasības;
- 2) problēma ir ES dalībvalstu noteiktie ierobežojumi attiecībā uz pieeju savam piekrastes kuģniecības tirgum. Igaunija uzskata, ka tā nav drauds dalībvalstu kuģniecībai. Igaunijas tirgus ir diezgan atvērts ES valstīm, jo Igaunija uzskata, ka ir gatava konkurencei;
- 3) Igaunija vēlas savstarpēju (reciprocity) principu un gaida ES kopējo pozīciju,

kas vēl nav oficiāli prezentēta.

6. Tieslietas un iekšlietas:

- 1) ES pieprasīja papildu informāciju, kas arī tika iesniegta novembrī;
- 2) Igaunija cer, ka sadaļa drīzumā tiks slēgta, jo ir ievērojams progress šajās jomās;
- 3) Igaunija gaida ES kopējo pozīciju un cer, ka tā būs pozitīva.

Igaunijas cerības no Lākenes sanāksmes un cerības tuvākajā nākotnē:

- 1) sagaida, ka ES padome pieņems paplašināšanas stratēģiju, ka paplašināšanās turpināsies;
- 2) Igaunija cer būt to pirmo kandidātvalstu vidū, kas iestāsies Eiropas Savienībā 2004. gadā, ja tiks nosaukta Lākenē;
- 3) cer iesaistīties nākošās starpvaldību konferences Konventa darbā un debatēs par Eiropas nākotni uz vienlīdzīgiem principiem ar pašreizējām ES dalībvalstīm (ar balsstiesībām).

Atbildot uz jautājumu, vai Igaunijas nacionālajās interesēs ir aizsargāt tērauda importu no Krievijas un Ukrainas, kas ir nepieciešams zivju konservu ražošanai, **L. Teras** norādīja, ka runa ir par metāla eksportu. Igaunija ir nobažījies par tarifiem, kādus ES ir noslēgusi ar Krieviju, Ukrainu un Kazahstānu, lai ierobežotu metāla importu. Igaunijas imports ir lielāks, nekā šie tarifi atļauj. Igaunija vēlas, lai tās intereses tiktu ņemtas vērā, kad būs jauni sarunu raundi par šiem tarifiem. Igaunija labprāt vēlētos panākt sev autonomus tarifus, taču sarunu laikā saprata, ka to diez vai izdosies panākt. Tomēr ES apliecināja, ka Igaunijas importa intereses tiks ņemtas vērā nākošajā ES sarunu raundā ar Krieviju, Ukrainu un Kazahstānu.

J. D. Nakmairs vērsa uzmanību uz to, ka Igaunijā cilvēki ir ļoti skeptiski noskaņoti attiecībā uz iestāšanos ES. Ko Igaunijas valdība dara šajā sakarībā, vai ir kāda rīcības stratēģija?

L. Teras atzina, ka Igaunijā atbalsts Eiropas Savienībai nav pārāk liels. Iestāšanos ES atbalsta apmēram 47 % Igaunijas iedzīvotāju. Līdzīgs skaits ir pret iestāšanos ES. Igaunijā tiek izstrādāta negatīvā scenārija stratēģija ar nolūku parādīt cilvēkiem, kas notiks, ja Igaunija paliks ārpus Eiropas Savienības un arī ārpus NATO, kāda būs ietekme uz Igaunijas ekonomiku. Negatīvā scenārija mērķis ir parādīt sabiedrībai, cik svarīgi ir referendumā pateikt "jā" Eiropas Savienībai. Referenduma datums vēl nav zināms, tas varētu būt 2003. gadā.

Atbildot uz jautājumu, vai Igaunijai ir kāds cits stratēģisks nacionālās attīstības plāns, nerunājot par "tiesību un pienākumu kopuma" pielāgošanu un vai t. s. pārejas jautājumi sarunās tiek iekļauti sarunās tikai pēc biznesa aprindu izdarīta spiediena, **L. Teras** paskaidro, ka Igaunijai nav citas papildu stratēģijas, kā tikai nacionālā programma "tiesību un pienākumu kopuma" īstenošanai. Reizēm darba kārtībā parādās papildu jautājumi pēc biznesa aprindu ieteikuma, kā arī ievērojot sabiedriskās domas aptauju datus, kas uzrāda jautājumus, kuros Igaunijai varētu būt problēmas pēc iestāšanās ES. Tādējādi šie jautājumi tiek iekļauti sarunās. Visi "tiesību un pienākumu kopuma" jautājumi tika rūpīgi izskatīti skrīninga laikā, pēc tam tos izskatīja darba grupas un izvirzīja kā apskatāmos jautājumus sarunās, taču nav nekādas atsevišķas stratēģijas pirms sarunām.

Rīgas Stradiņa universitātes Eiropas Integrācijas institūta direktore Dr. **Ilze Ostrovska**

uzsver, ka rietumu pētniecības institūtos cilvēki ir visai pārsteigti, uzzinot, ka kandidātvalstīm bez "tiesību un pienākumu kopuma", kas ir principiālais pamats, nav nekāda sava stratēģiskā nacionālās attīstības plāna.

Atbildot uz jautājumu, kādas varētu būt izmaksas, Igaunijai iestājoties Eiropas Savienībā, **L. Teras** paskaidroja, ka precīzas izmaksas nav aprēķinātas un pašlaik tas nav iespējams, jo sarunās vēl ir jāpārrunā tiešie maksājumi ES budžetam. Igaunijā darbojas ES informācijas centrs, ka veic lielu informēšanas darbu. Viens no centra argumentiem ir parādīt naudas daudzumu, ko Igaunija jau ir saņēmusi kā ES asociētā partnervalsts: PHARE līdzekļi, SAPARD finansējums. Taču kopējās izmaksas nav aprēķinātas.

I. Birzniece pauda uzskatu, ka ir ļoti grūti aprēķināt izmaksas, kādas radīsies no iestāšanās Eiropas Savienībā. Viņa piekrita G. Jucevičius izteiktajai domai, ka, uzlabojot daudzus jautājumus, tāpat nāksies maksāt – ar ES vai bez ES, bet iebilda I. Ostrovskas teiktajam, kas izklausās interesanti, taču nav dzirdēts, ka kādai no kandidātvalstīm būtu atsevišķs nacionālās attīstības plāns, kuru varētu īstenot, iestājoties ES. Valstis parasti piekopo soli pa solim pieeju, iestājoties ES un cenšoties ieviest ko jaunu.

L. Teras atbalstīja I. Birznieces viedokli, norādot, ka, lai ienāktu investīcijas, ir jārada kritērijiem atbilstoša vide, ar ES vai bez ES. Sabiedrībai tiek skaidrots, ka veicamie pasākumi būtu jāīsteno jebkurā gadījumā, piemēram, dzeramā ūdens kvalitātes uzlabošana.

L. Teras apstiprināja, ka Igaunija cer tikt uzņemta Eiropas Savienības pirmajā paplašināšanas vilnī. Vēl gan nav pieņemts lēmums par to, kuras valstis un kurā gadā tiks uzņemtas ES. Nav arī skaidrs, vai visas 10 kandidātvalstis tiks uzņemtas ES vienlaikus. L. Teras izsaka cerību, ka tas būs atkarīgs no kandidātvalsts gatavības pakāpes, t. i., objektiem kritērijiem.

Viens no Igaunijas pārstāvjiem norādīja, ka tieši Igaunija ir visskeptiskākā kandidātvalsts attiecībā uz iestāšanos Eiropas Savienībā. Opozīcijas politiķi un arī masu mediji reizēm kritizē Igaunijas valdību, ka tā pienācīgi neaizstāvo valsts nacionālās intereses. L. Teras minētais lozungs "kvalitāte, nevis kvantitāte" esot pavisam kas jauns Igaunijas politiķu repertuārā. Igaunija cer sarunas pabeigt līdz 2002. gada beigām, bet parlamenta vēlēšanas būs 2003. gada martā, līdz ar to process noritēs priekšvēlēšanu gaisotnē. Skandināvijas valstis savus referendumus rīkoja tādā secībā, ka somi bija pirmie, zviedri otrie un norvēģi trešie. Tas balstījās uz apsvērumu, ka somi bija vispozitīvāk noskaņotie attiecībā uz ES, bet norvēģi – visnegatīvāk noskaņotie. Pastāvēja cerības, ka somu un zviedru "jā" gadījumā arī norvēģi nobalsos par iestāšanos ES, tomēr tā nenotika. Tāpēc līdzās idejai rīkot referendumu vienlaikus visās trijās Baltijas valstīs pastāv arī viedoklis, ka Baltijā vajadzētu rīkot referendumu pēc līdzīga scenārija: lietuvieši pirmie (saskaņā ar aptauju datiem, lietuvieši Baltijā visvairāk ir noskaņoti par iestāšanos ES), latvieši otrie un igauņi trešie.

L. Teras jautājumā par zemes tirgu paskaidroja, ka Igaunija nav lūgusi pārejas periodu, lai aizsargātu savu zemes tirgu. Igaunija nav arī uzlikusi nekādus ierobežojumus ārzemniekiem zemes iepirkšanai Igaunijā. Jaunu ierobežojumu ieviešana pašreiz būtu pret Eiropas līgumu. Līdz šim nav pastāvējuši draudi, ka ārzemnieki varētu izpirkt Igaunijas zemi. Attiecībā uz lauksaimniecības zemi Igaunija apsver iespēju ieviest nevis ierobežojumus, bet

gan dažādu pieeju "tiesību un pienākumu kopuma" ietvaros, kas ir atļauts. Jautājuma risināšanu par zemes tirgu masu mediji ir aizsākuši un interpretējuši pilnīgi pretējā veidā. Arī nesen ievēlētais Igaunijas prezidents ir interesējies, kāpēc Igaunija nav pieprasījusi nekādus pārejas periodus, lai aizsargātu savu zemes tirgu.

A. Lejiņš, turpinot diskusiju, atzīmēja, ka Somijā referendumu ietekmēja arī drošības arguments, kuru politiskā elite neuzdrošinājās skaidri pateikt, bet to pauda vēlētajiem, kas balsoja par iestāšanos ES. A. Lejiņš izteica šaubas par ticamību Eiropas barometra datiem, jo pastāv vēl daudz neskaidru, nezināmu faktoru, kas var ietekmēt cilvēkus. Tālāk A. Lejiņš salīdzināja situāciju starp Igauniju un Latviju - Igaunija 3,5 gadus ilgajās sarunās ir slēgusi 20 sadaļas un norāda, ka koncentrējas uz kvalitāti, nevis kvantitāti; Latvija ir slēgusi 22 sadaļas, sarunas risinot 1,5 gadus, un arī uzsver kvalitāti; tādēļ rodas jautājums, kur īsti ir problēma?

L. Teras paskaidroja, ka Igaunija ir priecīga, ka Latvijai un Lietuvai ir tik labs progress, jo uzskata, ka visefektīvākā būtu visu triju Baltijas valstu vienlaicīga iestāšanās Eiropas Savienībā, jo tādējādi nevajadzētu pastiprināt savstarpējo robežkontroli. Igaunijas sabiedrība ir nobažījies, ka Igaunija sarunās virzās uz priekšu pārāk ātri, tāpēc viens mērķis ir apskatīt jautājumus sarunās daudz rūpīgāk. Piemēram, Igaunijas specifiskās nacionālās intereses ir aizsargāt no nodokļiem brīvo degslānekļa darvas sektoru, kas prasa laiku. Otrkārt, problemātiskās sarunu sadaļas, kas ir atvērtas, ir politiski jutīgas. Ja Igaunija šajās sarunās sadaļās viegli piekāpsies un tās ātri slēgs, tad pastāv risks zaudēt pat to nelielo sabiedrības atbalstu Eiropas Savienībai, kāds ir pašlaik.

Nacionālo interešu loma iestāšanās sarunās: Latvijas piemērs

Semināra piektā tēma apskatīja Latvijas situāciju iestāšanās sarunās un nacionālo interešu lomu sarunu laikā. Par šo jautājumu referēja Latvijas delegācijas sarunām ar Eiropas Savienību galvenais sarunu vedējs **Andris Ķesteris**.

Viņš atzīmēja, ka, runājot par nacionālajām interesēm, liela nozīme ir uztverei. Būtiskas ir nevis tik daudz pašas nacionālās intereses, bet gan tas, kā tās tiek uztvertas. Latvijas nacionālajās interesēs ir iestāties Eiropas Savienībā. Latvija sarunas par iestāšanos ES uzsāka 2000. gada sākumā un visa uzmanība ir vērsta uz sarunām.

A. Ķesteris uzsvēra, ka iestāšanās sarunas nav klasiskas diplomātiskas sarunas, kur sarunu puses meklē interešu viduspunktu. Drīzāk gan sarunas notiek par to, kā tikt uzņemtiem klubā. Sabiedrībai ir jāizprot sarunu nozīmīgums, jo sarunas ir kā pārbaudījums būt gataviem uzņemties saistības klubā, lai sarunu rezultātā neizskanētu pārmetumi par nevajadzīgu piekāpšanos. Tajā pašā laikā nevajadzētu radīt priekšstatu, ka iestāšanās sarunas nav godīgas. Īpaši svarīgi tas ir Latvijai, kas pagātnē ir piedzīvojusi daudz netaisnību.

Ir iespējams formulēt divus galvenos mērķus aktivitātēm sarunās par iestāšanos Eiropas Savienībā: 1) ir jāņem vērā pašmāju bažas, kas bieži vien tiek traktētas kā nacionālās intereses, kā arī jāņem vērā tuvākās nākotnes partneru intereses – visu ES dalībvalstu intereses, lai sarunu beigās panāktais līgums tiktu ratificēts gan no Latvijas puses, gan no ES dalībvalstu puses; 2) ir jāidentificē svarīgākie izaicinājumi un vissteidzamākie jautājumi, kas ir jārisina

prioritāšu veidā, lai pārliecinātu Eiropas Komisiju un ES dalībvalstis, ka Latvija pilda iestāšanās kritērijus. Šie divi uzdevumi ir jāsteno iestāšanās sarunu procesu laikā, kad vienlaikus norisinās vairāki ietekmīgi faktori.

Var izdalīt šādus faktoros:

- 1) pastāv t. s. ceļa karte (Road Map) – ES dalībvalstu apņemšanās panākt kopīgu pozīciju noteiktā laika posmā, sarunu sadaļas tiek sadalītas pa prezidentūru termiņiem. Ja novērtē sarunas Beļģijas prezidentūras laikā, tās vairs nav tik lielā mērā tehniski jautājumi, kur nepabeigtos jautājumus kandidātvalstis cer atrisināt Spānijas prezidentūras laikā, bet daži jautājumi var tikt atlikti uz t. s. spēles beigām (end game) – sarunu noslēgumam;
- 2) pastāv sarunu t. s. īstermiņa pārskats (Midterm Review) – arī Eiropas Komisijas Stratēģijas dokuments balstās uz šo pārskatu un ierosina, ka joprojām 10 valstis saglabā iespēju pabeigt sarunas līdz 2002. gada beigām un kļūt par ES dalībvalstīm 2004. gadā. Diemžēl dalībvalstis savā sanāksmē pirms pāris dienām, tiekoties Vispārējo lietu padomē (General Affairs Council), neapstiprināja skaitli – 10 valstis. Tomēr ir svarīgs Stratēģijas dokumenta otrais secinājums: sarunām ar kandidātvalstīm ir jānotiek uz esošā “tiesību un pienākumu kopuma” bāzes, nevis uz iespējamo tuvāko reformu pamata, jo pretējā gadījumā sarunas varētu ievilkties ļoti ilgi;
- 3) finansu pārskati rāda, ka Eiropas Savienībai ir pietiekami finansu resursi, lai uzņemtu savienībā pat 10 valstis, kas ir svarīgi, lai ne tikai veiksmīgi pabeigtu sarunas, bet arī lai pārliecinātu sabiedrību pašās ES dalībvalstīs, ka paplašināšanās neveicinās ievērojamu ES dalībvalstu maksājumu pieaugumu ES budžetam;
- 4) 2001. gada progresa ziņojums par Latviju pēc savas būtības ir ļoti analītisks un tāpēc ļoti noderīgs, lai zinātu, kas tieši ir jā dara pēdējā izšķirošajā sarunu gadā, lai pārliecinātu Eiropas Komisiju un dalībvalstis, ka Latvija ir gatava uzņemties ES saistības;
- 5) 2001. gads Latvijai ir pozitīvas ekonomikas attīstības gads, kam vajadzētu pārliecināt pašu Latviju un Eiropas Savienību, ka Latvija spēs īstenot ne vien ekonomiskos kritērijus, bet arī pārējos iestāšanās kritērijus.

A. Ķesteris uzsvēra, ka Latvijas sabiedrība ir diezgan piesardzīga attiecībā uz iestāšanos Eiropas Savienībā, lai arī ne tik ļoti kā Igaunijā. Latvijai ir bijusi negatīva vēsturiskā pieredze, tāpēc sabiedrība ir piesardzīga. Veiksmīgas iestāšanās sarunas varētu ievērojami palīdzēt konsolidēt pozitīvu attieksmi pret Eiropas Savienību vispār.

A. Ķesteris iestāšanās sarunas Beļģijas prezidentūras laikā vērtē kā ļoti sekmīgas Latvijai, jo, no vienas puses, izdevās pabeigt vairākas sarunu sadaļas, kas ir ļoti jutīgas Eiropas Savienībai – ievērot ES intereses, piemēram, konkurences politikā, finansu kontrolē, muitas savienībā. No otras puses, Latvijai izdevās panākt labus rezultātus arī tajās jomās, kur Latvijai ir svarīgas nacionālās intereses, īpaši zvejniecībā (attiecībā uz zvejošanas režīmu Rīgas jūras līcī, lai saglabātu zivju, īpaši siļķu, krājumus, kā arī lai aizsargātu vietējo zvejnieku intereses, kas dzīvo mazajos zvejniekciemos ap Rīgas jūras līci). Arī vides sadaļā Latvijai izdevās panākt 8 pārejas periodus. Šīs sarunas bija grūtas un turpinājās mikrolīmeņos, jo visai

detalizēti tika pārrunāts uzņēmums pēc uzņēmuma. Savukārt kā šos pārejas periodus uztver ES dalībvalstis? A. Ķesteris uzsvēra, ka uzņemtās saistības ar pārejas periodiem, kas tika pārbaudīti ļoti rūpīgi, ir nopietnāk vērā ņemamas saistības nekā dažos gadījumos citu kandidātvalstu politiskās saistības, lai tikai īsākā laikā pabeigtu iestāšanās sarunas. Vides gadījumā Latvija ir iesniegusi ļoti konkrētus darbības plānus, tāpat ES varot būt droša par to īstenošanu.

Iestāšanās sarunas bieži vien kalpo kā vērtīgs nepieciešamo reformu instruments. Kā piemēru A. Ķesteris minēja pirms dažām dienām pabeigto sarunu sadaļu enerģētikas sektorā. Latvijas valdība ilgi vilcinājās pieņemt attiecīgus lēmumus par gāzes tirgus liberalizāciju un pieņemt koncepciju par nepieciešamību veidot rezerves naftas uzkrājumus, jo tas maksā dārgi, turklāt valdība neziņa, kā uz liberalizāciju skatīsies monopolists Latvijas Gāze. Valdība nostāja - labāk neaiztikt minēto jautājumu. Taču sarunu spiediena ietekmē Ekonomikas ministrija mainīja nostāju un tā rezultātā Latvija panāca ļoti labu vienošanos – īpašu statusu par gāzes tirgus liberalizāciju un koncepciju par rezerves naftas krājumu veidošanu ar ilgstošu pārejas periodu, kas ilgs līdz 2009. gadam. Tas parāda, ka sarunas nozīmē zināmu spiedienu, kas palīdz pieņemt pareizus lēmumus.

A. Ķesteris norādīja arī sarežģītākos posmus sarunu vešanas gaitā. Viņaprāt, Latvijas pozīcija sarunās ir vērsta uz sadarbību, ņemot vērā ES dalībvalstu intereses pat tādos jautājumos, kur Latvijai nav nekādas saistības. Politiskās saskaņas labā Latvijai pieņēma ES prasīto pārejas periodu attiecībā uz personu brīvu kustību. Līdzīgi ir ar gaidāmo ES prasību ierobežot piekrastes kuģniecību. Latvijai ir gatava pieņemt ES noteiktos ierobežojumus, ja vien tie nebūs pārāk lieli. Pašreiz ES nostāja ir 2+2, t. i., 2 gadus strikti ierobežojumi un vēl papildus 2 gadus ierobežojumi gadījumā, ja dalībvalstis saskata draudus savam piekrastes kuģniecības tirgum. Taču, pēc A. Ķestera domām, ne vienmēr ir atbilstoša izpratne no Eiropas Savienības puses, piemēram, jautājumā par pakāpenisku nodokļa paaugstināšanu cigaretēm, kas ir aktuāls arī citām kandidātvalstīm. ES gan ir gatava piešķirt pārejas periodu, taču Latvijas gadījumā tas esot pārāk mazs. A. Ķesteris norādīja, ka Latvijai cigarešu cenas, saskaņā ar “tiesību un pienākumu kopumu”, ir jāpaaugstina 2,5 reizes un akcīzes nodoklis saskaņā ar drīzumā gaidāmo “tiesību un pienākumu kopumu” – vairāk nekā 4 reizes. Šis jautājums var tikt tieši saistīts ar gaidāmo referendumu par iestāšanos Eiropas Savienībā, jo 40 % no Latvijas pieaugušajiem ir smēķētāji.

Spānijas un, iespējams, arī Dānijas prezidentūras laikā, Latvija risinās sarunas par lauksaimniecību. Galvenais jautājums būs par tiešajām subsīdijām lauksaimniecībai, un jautājums atkal ir par uztveri. Latvijas zemniekiem nav vajadzīgas tiešās subsīdijas, jo viņi jau dzīvo ar ļoti niecīgām subsīdijām. Galvenais jautājums nav tiešās subsīdijas, bet gan morāles princips. Kāds var būt tainīgums, ja Latvijas zemnieki sākotnēji var nesaņemt subsīdijas, kamēr esošo ES dalībvalstu zemnieki tās saņems. Jautājums vairs nav tikai tīri ekonomiskas dabas, par lauksaimniecību, bet jau politiski jutīgāks.

Atbildot uz jautājumu par Latvijas nacionālo interešu aizsardzību, A. Ķesteris paskaidroja, ka tā reāli izpaužas zvejniecības nozarē. Rīgas jūras līcī ir ļoti labi siļķu krājumi, bet Baltijas jūrā ES politikas ietvaros tie ir gandrīz izsmelti. Tāpēc Latvija tik stingri iestāšanās par siļķu

režīma saglabāšanu Rīgas jūras līcī. Latvijai nav vajadzīga uzņemšana Eiropas Savienībā steidzami par katru cenu, jo ekonomiski un administratīvi Latvijai vēl ir trūkumi, kuru dēļ, iestājoties nesagatavotiem ES, būtu nopietnas sekas. A. Ķesteris izvirzīja savu personīgo viedokli, kā iedalīt nacionālās intereses: 1) pozitīvās un 2) negatīvās – pēc iespējas mazāka kaitējuma (damage reduction) intereses. A. Ķesteris uzskata, ka lielākoties nacionālās intereses ir saistītas ar pēc iespējas mazāka kaitējuma izvēli.

A. Ķesteris apstiprina, ka Latvija cer iestāties Eiropas Savienībā 2004. gadā un pie tā nopietni strādā. Latvijai iestāšanās sarunas ir jāpabeidz līdz 2002. gada beigām. Referendums varētu būt 2003. gada vidū un tad sekos ratifikācijas process ES dalībvalstīs, tātad pastāv cerības iestāties ES 2004. gadā.

I. Ostrovska apšaubīja A. Ķestera optimismu, retoriski jautājot, vai Latvija iestāsies Eiropas Savienībā pat tad, ja politiskā skatuve Latvijā mainīsies uz pilnīgi pretējo pusi, t. i., ja varu pārņems opozīcija kopā ar jaunām partijām, kas parādīsies uz politiskās skatuves.

A. Ķesteris savu pozīciju argumentēja ar t. s. melnā scenārija variantu, kuru iepriekš minēja L. Teras. Jebkura opozīcija apsvērs, ko nozīmēs situācija, ja Latvija nebūs Eiropas Savienībā. Pašreiz Latvijā ir laba ekonomikas attīstība, ir nozīmīgas tiešās ārējās investīcijas. Investīciju ziņā Latvija daļa 4.-5. vietu ar Slovākiju, kas ģeogrāfiski atrodas ļoti tuvu Vācijai un Austrijai. A. Ķesteris uzvēra, ka, neejot uz iestāšanos Eiropas Savienībā, visi Latvijas labie ekonomiskie sasniegumi (un līdz ar to arī sociālie) būtiski samazināsies vai pat vispār izzudīs. Tāpat kredītvērtēšanas reitingi, kurus sniedz dažādas kredītvērtēšanas aģentūras, atklāti norāda: ja valsts kandidē uz iestāšanos ES un ved iestāšanās sarunas, tad tas jau vien ir būtisks ekonomisks faktors; ja valsts nekandidē uz ES, tad nevar gaidīt pozitīvu kredītreitingu.

A. Ķesteris visnotaļ pozitīvi vērtē ideju rīkot referendumu visās trijās Baltijas valstīs vienlaikus. Tā gan nav Latvijas premjerministra ideja, viņš tikai šo priekšlikumu izvirzīja publiski. Ideja veicinātu to, ka noraidošā referenduma gadījumā vienā valstī iznākums neatstātu negatīvu ietekmi uz referendumu vienā vai divās citās Baltijas valstīs. Turklāt būtu grūti iedomāties, ka trīs Baltijas valstīs savā starpā sacenstos, lai iegūtu negatīvu rezultātu referendumā.

J. D. Nakmairs semināra nobeigumā izteica cerību redzēt klātesošos nākamajā konferencē par Eiropas Savienības jautājumiem, kad, cerams, varētu apspriest jautājumus, kas baltiešiem ir aktuāli jau kā ES dalībvalstīm.

Baltic States and EU Accession Negotiations: An Assessment

Riga, December 14, 2001

SEMINAR REPORT

By **Jānis Kapustāns**, Researcher, Latvian Institute of International Affairs

On December 14, 2001, the Latvian Institute of International Affairs and the Konrad Adenauer Fund organized a seminar “Baltic States and EU Accession Negotiations: An Assessment”. The aim of the seminar was to analyze the progress which the Baltic States have made in terms of their EU membership negotiations. Several issues were discussed. One was the ability of candidate countries to defend their national interests by being granted advantageous transition periods and exemptions. It is important to defend a country's national interests not only because this makes it possible to reduce the costs of EU accession, but also - and mainly - because it is important to demonstrate to national audiences that governments are winning favorable terms in the accession process. This may have a critically important effect on referenda in which people are asked whether they want their country to join the EU. Other issues included the internal problems of the EU and the Swedish presidency of the EU and the relationship between these problems and a speeding up of the EU enlargement process. The aim of the seminar was to evaluate the main problems which are related to the membership negotiations and to forecast the way in which the negotiations might be completed during the Spanish and Danish presidencies.

The seminar was opened by the director of the Latvian Institute of International Affairs, **Atis Lejiņš**. He noted that the Latvian Institute of International Affairs has been in operation for 10 years, and it regularly organizes conferences on subjects related to the ability of the Baltic States to join the European Union and NATO. When the institute began its work in 1992, Lejiņš would not have allowed himself to claim that during the subsequent decade there would be a conference which is focused not on whether the Baltic States would participate in these integration processes, but rather on how far they have got in those processes. In negotiations with the European Union about its *acquis communautaire*, the Baltic States have closed at least 20 negotiating chapters each. For this reason, the main goal of the seminar in December was to look at the way in which Baltic integration into the European Union is proceeding, as well as at the way in which national interests are being defended - something that is also a part of the rules of the game. Lejiņš expressed the hope that the institute would be able to organize a conference on the completion of the game in 2002 - i.e., at the time when the negotiations with the EU are completed and the Baltic States are on the threshold of becoming member states.

An introductory address was also delivered by **Jörg-Dietrich Nackmayr**, head of the Konrad Adenauer Foundation in the Baltic States, who pointed out that in just 17 days,

Europe would have a unified currency - the euro. He also said that 2002 would be a decisive year in terms of being the year in which negotiations on candidate country membership in the EU would have to be completed. The latest research shows that there is powerful Euroskepticism in Latvia and other candidate countries, however, which means that professional research institutions have to give some serious thought to what is happening. Nackmayr believes that there is not only a lack of information about the EU, but also a lack of a vision about the kind of organization that the EU will be in the future.

The Konrad Adenauer Foundation has posed a question to decision makers in the Baltic States and other EU candidate countries: In what kind of a European Union would they like to become members? No clear answers, sadly, have been received yet. Many people apparently don't really know what kind of an EU they want to see in the future. Nackmayr emphasized that this is an issue which must be brought to the front burner. In 2002 the Konrad Adenauer Foundation is planning to organize international seminars on EU enlargement. Since the events of September 11, 2001, the issue has become all the more timely. The leader of the Christian Social Union in the Bavarian region of Germany, Wolfgang Stoiber, has said, for example, that Osama bin Laden has promoted the emergence of a new world order - one in which Europe must undertake greater responsibility and become more active in the international arena. Stoiber has predicted that the world will once again have a bipolar structure, one in which the United States and Europe will play the leading role. Nackmayr emphasized that this is a very new idea, especially for Europeans, and he expressed the hope that it will promote new discussions about the common future of Europe and about the "finality" of European integration.

The seminar focused on five groups of issues: The European Commission's views on problems in the candidate countries; the Swedish presidency of the EU and the speeding up of EU enlargement; the progress each of the Baltic States have made in membership negotiations; and the extent to which national interests have been defended.

Accession to the European Union involves more than just successful negotiations: The European Commission's views on problems in the candidate countries

The basic report in the first area of discussion was presented by the head of the European Commission's delegation in Latvia, H.E. **Gunter Weiss**. At the beginning of his speech, Weiss joked that in one of the brochures that was distributed in advance of the conference, he had read the following text: Russia's domestic policy situation, which has been organized by the Latvian Institute of International Affairs and the Konrad Adenauer Foundation.

Weiss said that the subject of his speech represented a program of sorts, because there is something of a competition in terms of the number of EU negotiating chapters that have been closed out. Estonia's Foreign Minister announced on the day before the seminar that the number of chapters that have been closed is of no importance because there are other issues, although the Foreign Minister had previously expressed a very much different view of the matter. Weiss said that the situation with negotiating chapters can shift very rapidly in a few

weeks or months, because all three Baltic States, as well as the other candidate countries, as continuing their movement toward the EU.

There are great differences in Latvia among such issues as Home Affairs, Agriculture, Regional Policy and structural funds, so Weiss said that he doesn't think that the number of completed negotiating chapters is of much importance. He did express pleasure, however, over the fact that all three Baltic States are in a similar situation in terms of the number of chapters that have been closed, adding that the region's interests would best be served if all three Baltic States joined the EU simultaneously. Otherwise there would be an unnecessary emergence of domestic policy rumors and envy about differing accession dates, and that would not serve the political situation at all. Weiss also believes that it is a good idea to hold a referendum on EU membership in all three Baltic States simultaneously. He refused to talk about a possible date for the referendum, however, saying that this is up to the Baltic countries themselves.

A ministerial meeting on enlargement negotiations had been held in Brussels two days before the seminar, and it was a successful and positive meeting. On the day of the seminar, the heads of state of the European Union member states were meeting in Laeken, and Weiss expected that meeting, too, to be fairly smooth - the main problems had already been resolved. The only disputed issue concerned the placement of various EU agencies in different cities within the European Union.

Weiss stressed that the membership negotiations of the EU are mostly a political and technical process which can be handled on a more or less mathematical basis. The second element in the enlargement process - the introduction of the *acquis communautaire* into national laws - is a more complicated matter, however. After initial difficulties and hesitation - perhaps because of a lack of professionalism in the relevant parliaments - the process was now proceeding successfully in all three Baltic States, Weiss said.

The third element in the process involves the administrative structures of the candidate countries. These must be in compliance with the EU's enlargement tasks and with the criteria of EU member states, because the implementation and monitoring of the *acquis communautaire* is up to the member states themselves. Much remains to be done to ensure that the administrative structures of candidate countries are improved to the level of EU standards. The functioning of the European Union very much depends on good administrative work in the member states, and this is true not only at the national, but also at the regional level when it comes to things such as veterinary services, border guard structures and customs services.

Weiss pointed out that time is short - candidate countries must complete their negotiations in one year's time, and only two years will pass before a decision on admitting candidate countries to the EU will be taken.

At the Gothenburg meeting, delegates particularly stressed the need to implement the *acquis communautaire* and the European Commission's Strategy Document in a proper way. The conclusions about the candidate countries which are set out in the Strategy Document say that the professionalism of administrative structures in the candidate countries must be enhanced, and the appropriate resources must be awarded. The European Commission is not

satisfied with the current situation in any of the candidate countries. The Strategic Document proposes that by the beginning of 2002, each candidate country must elaborate an individual action plan to register the achievements that have been made in improving administrative structures, as well as the work that remains to be done.

The European Commission has also proposed the awarding of an additional EUR 15 million to improve the administrative structures of candidate countries. The issue has been put on the agenda of the European Council meeting that will gather in Seville in June 2002, during the Spanish presidency - what will candidate countries have accomplished in pursuit of their action plans? The obligations which candidate countries have undertaken during the process of membership negotiations will be reviewed. Regular reports that will be available in October 2002 will basically look at the ability of the candidate countries to implement the *acquis communautaire*. Weiss stressed that in the next few years the candidate countries and the European Commission will have difficulty in finding resources other than the aforementioned EUR 15 million that can be invested in human capital in the EU's candidate countries in Central and Eastern Europe. The PHARE Program financed many projects which were aimed at improving administrative structures in the candidate countries, so the EUR 15 million must be seen as supplementary resources. Weiss is very much convinced that the project will succeed only if twinning partners are identified, i.e., if the national, regional and local administrative structures of member states work closely together with analogous structures in the candidate countries so as to transfer knowledge and experience from the member states. There is no point in re-inventing the bicycle. The programs that are working successfully in the EU's member states can be adopted.

The European Union is a unique organization in that no other organization has ever had the same form. The European Union has its own lawmaking processes, and these occur largely outside of the member states. That's why the EU needs its own administration. The EU is not simply an international organization that is made up of member states. Countries have very practical forms of cooperation with the Union. Public opinion within the EU and outside of it is not very favorable toward it.

Public opinion surveys which had been run by the Eurobarometer organization in the two weeks before the seminar produced surprising results which differ from reality in some instances. Weiss said that he was most surprised about the fact that, according to the Eurobarometer, Ireland was still one of the countries which most supports the European Union, when in a referendum Ireland had voted down the Treaty of Nice. This means that the results of public opinion surveys are sometimes difficult to understand. The Eurobarometer showed that fewer than 50% of residents in Latvia support accession to the European Union, even though recent public opinion surveys in Latvia showed that as many as 65% of the country's residents supported this move. Why are the data so very different? It may be that the phrasing of the question is of great importance, even if the issue is one and the same. This is particularly important for the three Baltic States, which have emerged from the former USSR.

It is important to provide more in the way of explanations to the public about what is happening in this process. People must be told that the European Union wants to consolidate

freedom, stability and welfare. The president of the European Commission, Romano Prodi, said in a speech to European Parliament on the day before the seminar that it is very important to work together and that EU enlargement is of importance to everyone. Everyone will benefit, said Prodi. EU enlargement will promote economic development not only for the new member states, but also for the 15 existing member countries. To be sure, the influence of EU enlargement will differ from country to country and from region to region.

Weiss praised the Swedish presidency, which had specified EU enlargement as one of its three priorities. The commissioner for enlargement, Gunter Verheugen, spoke of the enlargement process during the Swedish presidency as a "fast train". During the Swedish presidency, the EU submitted 127 positions in various areas of negotiations to the candidate countries, and 66 of the positions were closed out. That is a great achievement, and it is now seen that the "Road Map" which the European Commission presented at Nice (i.e., a method in which each country is evaluated separately so that each country can catch up with the others) has proven itself.

Weiss expressed two hopes. First, that the country would do everything possible to improve its administrative system (he was speaking about Latvia, but the situation is very similar in the other two Baltic States). Major investments have been made in candidate countries from the EU's structural funds, especially the Cohesion Fund and the Regional Fund. Both Brussels and the European Commission delegation have been monitoring the way in which projects are being implemented, but once candidate countries join the EU, they themselves will be responsible for supervising the way in which projects are carried out. If administrative structures cannot handle this process, that will hit the budgets of the candidate countries severely - budgets which are already under significant pressure. If the money is not spent properly, the European Commission will be forced to demand that the funds be repaid. That is just one way in which candidate countries can be affected if their administrative structures do not work or work poorly. That's why all efforts in the next two years must be focused on improving these structures.

Secondly, Weiss pointed out that the EU will not be successful without people. This means that people do not have to be convinced, but they do have to be given the proper information so that they can make their own choice. That is not easy within the EU or in the candidate countries, because the European Union is a complicated structure which can be difficult for people to understand. At the same time, however, the Baltic States, which regained their independence from the Soviet Union, understand at least at the political level that there can be no future involving stability, welfare and peace that does not involve joining the European Union. Weiss called on the Baltic States to work harder on explaining to residents what is at issue and what the alternatives are. Many people say "no" to the European Union without knowing about any other alternative. The issue of alternatives is complicated, but the fact is that there are no real alternatives outside of the European Union. True, there is NATO, but that's a different subject entirely.

In debates after Ambassador Weiss's presentation, **Atis Lejiņš** said that the implementation of EU norms and the effectiveness of administrative structures are no longer issues that

are as dramatic as, for example, the question of NATO enlargement - will the Baltic States be admitted, will they be rejected, will one of the Baltic States be accepted, or will they all get in. At the same time, however, Lejiņš admitted that there are problems in these areas. Why are the administrative structures at the national level so weak? Perhaps the issue is simple - what are the salaries that are paid to people in those structures? Civil servants often spend a few years accumulating knowledge only to go to work in the private sector or in agencies which are financially supported by the EU. This is a problem, but how can it be overcome? Lejiņš agreed with Weiss in that there are no alternatives to the EU, but he questioned whether members of the society understand this.

The Dutch ambassador to Latvia, **Nicolaas Beets**, pointed out that there have been discussions about administrative problems for six years, and so we must ask what has been done in this area and what has changed. With respect to the fact that civil servants decamp for the private sector, the ambassador stressed that people often change jobs after three or four years - that's true in all countries, not just in the candidate countries.

Gunter Weiss admitted that the situation has changed in the last five or six years, especially because of the help of twinning instruments which can aid in improving the situation. It's a big job, though. For example, if there are seven twinning partners - the courts, the Border Guard, veterinary services, environmental services, etc., but the low salaries that are paid in the state sector are a big problem; the national budget does not allow for salary increases. This means that the administrative structures often employ young people without appropriate experience, and there is often extensive staff turnover of the kind that does not exist in Western Europe. The European Union has a fairly stable administration, and even if there is staff turnover, then it usually occurs within the administration, thus ensuring that the experience is kept in-house. In Latvia and the other candidate countries, it is fairly common that young people who have been graduated from university (or are still students) go to work in the government for low wages. After two years, when they have become skilled at the work and have obtained a certain level of experience, they go to work in private business, and the state system must seek out new employees. Extensive turnover and low salaries are a very serious problem. Latvia is doing things in this area - money is to be provided in next year's budget to increase salaries in some sectors (although not all; the budget could not bear that). This is particularly true with respect to people who work with finances so as to promote stability and, perhaps, to reduce temptations in terms of taking bribes. Much has been done, but much remains to be done. Weiss said that he would like to see more stable administrative structures with greater experience. It is surprising to see so many young people in senior positions in government. Sometimes people take just a few years in moving from being a simple civil servant to becoming the deputy state secretary of a ministry. Work in the government sector demands great experience, and new things have to be learned in the context of joining the EU. Weiss, therefore, is worried about the speed at which employees rise through the ranks and at which staff turnover takes place. He added that there are, of course, other people who work with great dedication.

Atis Lejiņš pointed out that the Defense Ministry, at least, has been receiving a larger budget since 1999. It has implemented significant reforms, and its employees are no longer abandoning it.

Asked whether the European Union is helping the candidate countries to solve all of their major problems and whether it is not perhaps putting too much emphasis on administrative issues, **Weiss** explained that he could not cover all areas of difficulty in his speech, and that is why he addressed the issue of administration as one of the key problems in the candidate countries. Weiss said that the Justice and Home Affairs are also of key importance in negotiations, because issues include human rights, proper treatment of prisoners, etc. There was recently a twinning project that was aimed at improving the system of courts. Weiss suggested that the experience of the European Union's 15 member states be reviewed in terms of achievements in democracy, human rights and the rule of law. Even if a candidate country decides not to join the European Union, these processes of transformation will be of benefit to it in any event.

Atis Lejiņš compared the situation to that of the Criminal Code, which has been changed and amended on a consistent basis. The process has taken years and years. Peace came to Latvia in 1920, but the Civil Code was adopted only in 1938. These issues, in other words, are ones which require a lot of time.

Enlargement of the European Union and the Swedish presidency

A second subject at the seminar was an evaluation of the Swedish presidency of the EU in the context of EU enlargement. Sweden was the European Union's presiding country in the first half of 2001. The main speech on the issue was delivered by a researcher at the Department of Political Science of Lund University, **Dr. Rikard Bengtsson**. He said that the EU enlargement process relates to two different issues - the development of the EU's common foreign and security policy on the one hand, and the relationship with Russia on the other. These are complex, not isolated processes.

At the Gothenburg meeting on June 15 and 16, 2001 (one which many people, sadly, will remember mostly because of riots on the street), many important decisions were taken - this has been stressed by many commentators. Swedish Prime Minister Gorran Persson went so far as to call the meeting an "historic moment". The European Council decided at Gothenburg that membership negotiations with those candidate countries that have posted the best gains must be completed by the end of 2002 so that these countries can be fully vested members of the EU and take part in European Parliament elections in June 2004.

EU enlargement was the most important priority for Sweden during its presidency. The Swedish presidency in the first half of 2001 was certainly successful, although that does not mean that successes were the result only of the Swedish presidency. When looking at the way in which decisions are taken, the mass media usually emphasize that major decisions are taken at the end of summit meetings. They devote less attention to the incremental way in which negotiations on various matters proceed during a country's presidency. The Swedish

presidency was the time when certain links emerged between the negotiations in the spring and the results that were posted at Gothenburg.

The presidency, as a political institution, is developing all the time. Initially the presidency involved only administrative functions - running the whole process (as is set out in the Treaty of Rome). Today, however, the functions of the presidency are much broader. There are four major functions for the presidency:

- 1) Administration - to lead and coordinate the processes of the European Council and to organize and lead meetings;
- 2) To be a leader - to set priorities on the agenda, to determine which issues must be handled first and how they are to be resolved, and to come up with policy initiatives;
- 3) To be an intermediary among member states - to seek out compromises and reach agreements to promote the ongoing development of discussions in the European Council;
- 4) To be the internal and external representative of the Council of Ministers in relations with other EU institutions and to represent the EU in the international arena, beyond the EU's own borders.

How is the agenda for a presidency determined? Many people have claimed that the agenda is inherited in large part (by 80 or 90%) from the previous presidency, and the new presidency can do little to affect the agenda. The presidency, moreover, has to react to unexpected external events in the world, which reduces its ability to set the agenda even further. Events of this kind include the Kosovo crisis during the German presidency in the spring of 1999 and the Chechnyan war during the Finnish presidency in the autumn of 1999, to say nothing of the 11 September 2001 attacks against the World Trade Center and the Pentagon and the ensuing war against terrorism, which took place during the Belgian presidency in the fall of 2001. There were no such dramatic events during the Swedish presidency, even though there were developments in events in the Middle East and in Macedonia, and there was the spread of hoof-and-mouth disease. The Swedish presidency had an easier situation.

At the beginning of their term in office, presidencies must set out priorities and formulate their operational programs and related political goals. Sweden had many priorities, and it demonstrated extensive (perhaps excessively extensive) ambitions in influencing a great many issues. During the Swedish presidency, the formula "4+2" was introduced to designate the four major internal policy priorities (environmental protection, employment, equality and transparency) and the two major foreign policy priorities (EU enlargement and the relationship between the EU and Russia). Critics claimed that there were too many issues on the agenda, and so a new slogan was developed - the "Three Es". Now the priorities were employment, environment and enlargement. The most important priority, said the Swedish presidency in its operational program, was enlargement. That was reflected in the program and in public debates. The three priorities were no surprise, because they were fully in line with Swedish interests. Everyone knows that the Swedes are great enthusiasts about EU enlargement, and they have emphasized Northern European and Baltic Sea security. The Swedish presidency and the meeting of EU heads of state at Gothenburg significantly promoted the EU enlargement process. There were fewer achievements in other areas, however -

environmental protection, for instance. The relationship between the EU and Russia was also not successful in terms of the fact that Sweden did not accomplish what it had hoped to achieve. Many new initiatives were launched, but the issue of whether these will be sustained and continued is still an open one.

Swedish public thought is, generally speaking, positive about EU enlargement, perhaps mostly because of moral and security considerations. At the same time, however, Swedes have expressed the thought that a larger Union will mean that there will be a less federal or supranational Union. This is an element of Euroskepticism in Sweden. It is interesting that the Swedes support EU enlargement even though they themselves are quite Euroskeptical with respect to the Union itself.

How much influence can a presidency have on EU enlargement? On the one hand, the EU enlargement process is an intergovernmental issue, within the context of which the EU is pursuing negotiations with candidate countries; presidencies play a leading role in this process. On the other hand, the influence of the presidency is limited because:

- 1) Much of the enlargement process depends on the progress and reforms of the candidate countries themselves (this is the most important thing);

- 2) The European Commission plays the decisive role in enlargement negotiations, because it collects and disseminates information among EU member states and candidate countries, and it evaluates the progress that has been made in the candidate countries; if we look at which institution plays the more important role in the enlargement process - the presidency or the European Commission - then we must certainly say that the Commission has the more important role to play;

- 3) Further integration processes and the need for reform in Europe - these are basically deeply political issues which touch upon the key national interests of the member states, and that means that compromises are very much necessary among the various countries; these compromises are difficult to achieve, and this can be a very serious problem for the presidency if there are many countries and very important national interests.

Concluding the issue of the influence of the presidency, it is possible to say that the presidency can be involved in setting priorities which eventually turn into the "history-making decisions".

What, then, were Sweden's specific ambitions in relation to EU enlargement at the beginning of 2001? There were two major tracks - progress in the negotiations and procedural obligations. The first of these is mostly a technical issue - concluding as many negotiating chapters as possible. For the countries which began negotiations in 1998, this meant closing some of the more difficult chapters, while for those which began the process in 2000, the aim was to open up as many negotiating chapters as possible. Procedural obligations, by contrast, are mostly a political issue. The goal of Sweden was to achieve a political breakthrough, although the content of this "breakthrough" was never clearly defined. The two goals go hand in hand, because the political breakthrough is closely linked to the negotiating process, and both of the issues are a part of the ambitions which seek to provide a new impulse for the enlargement process in the wake of the decisions which EU heads of state took at Nice. After

the Swedish presidency, many leaders claimed that the greatest achievements in EU enlargement were reached during the negotiations during the spring, not in the context of the dates that were specified at Gothenburg. At the same time, however, progress in the negotiations and procedural obligations are two analytically different processes.

Negotiations on the enlargement of the European Union are a fairly complicated process, because they involve diplomacy at a variety of levels. Formally speaking, the negotiations take place in bilateral intergovernmental conferences between each candidate country and the EU, and the process is managed by the presidency. The positions of the candidate countries depend on domestic political thinking, while the EU's common position vis-à-vis the candidate countries is based on negotiations among the 15 member states, taking into account their national interests and their domestic political thinking. It is not by any means easy to achieve a common position for the EU. The presidency, thus, has to manage two negotiating processes at one – the one among the EU's member states and then the one with the candidate countries.

During the Swedish presidency, 64 negotiating chapters were opened and 66 were closed. Those are big numbers, but an even more important issue is the fact that solutions were found in fundamentally important negotiating chapters - those which involve issues that are of sensitivity for the candidate countries. In these complicated negotiations, agreement was first reached with one candidate country, and then this agreement served as a precedent in dealing with the other candidate countries. Thus, for example, agreement was reached on Environmental issues with Slovenia first, and then with several other candidate countries. The issue of Free Movement of Persons (or, to put it in more proper terms - of labor) was handled in a similar way, as was the matter of the Free Movement of Capital. Transition periods were specified for the implementation of these procedures.

Along with the practical ambition of promoting the negotiating process, the Swedish presidency also had a great political desire to achieve a political breakthrough. At the Gothenburg meeting, the Swedish government wanted to put pressure on EU leaders with the aim of strengthening the enlargement process. Interestingly, there were differences of opinion about this matter between Prime Minister Gorran Persson and Foreign Minister Anna Lindh. Ms.Lindh was more optimistic about admission dates. In the concluding declaration from the Gothenburg summit, there are only two specified dates when it comes to the ongoing process of EU enlargement - "negotiations with candidate countries must be completed by the end of 2002 so that they can take part in European Parliament elections as member states in 2004." The words "as member states" emphasized the difference between this meeting and the one in Nice, and concrete deadlines were set out for the first time. According to the Swedish viewpoint, EU enlargement does not mean only the risk of facilitating labor migration, redistribution of budget resources or higher short-term costs for the Union. It also means a broader "historical opportunity to consolidate peace, freedom, democracy and welfare in Europe". Sweden developed positive cooperation with the European Commission, and especially with Commissioner Verheugen, who often expressed views in public that were close to those of Sweden. The Gothenburg meeting ensured that the EU enlargement process will continue and that it is irreversible.

When we evaluate the presidency, we must first of all take into account the central role that was played by the Swedish presidency. When the European Commission published its "Road Map" in advance of the Swedish presidency in November as part of its Progress Report, it drew harsh criticism from the Swedish government and the Swedish opposition for being too slow in terms of development. During its presidency in the spring, however, Sweden came to understanding that the "Road Map" was realistic and that it represented the common views of the EU's member states. Sweden withdrew its criticisms and devoted more effort to making sure that the "Road Map" could be implemented. During its presidency, Sweden, concluded that the presiding country, especially if it is a small country, requires close and good relations with the European Commission if it is to operate successfully. Sweden wanted to specify individual admission dates for each candidate countries, but that was not realistic in the spring of 2001. This was the only difference of opinion between Sweden and the European Commission. They worked together very well in other areas.

Secondly, there were a few instances when some EU member states put pressure on more reluctant ones in order to achieve a common position. In the spring, for example, Germany put pressure on Spain, which wanted to link the issue of the Free Movement of Persons to the question of regional funds, thus trying to gain certain benefits for itself. Germany and France both helped Sweden to put pressure on Spain. This showed that the presidency cannot act in isolation from the other member states. On the contrary - the political actors are all closely linked.

Third, as was mentioned before, the efforts of the candidate countries themselves are of great importance.

What might be the prospects after the Gothenburg meeting? One can make a theoretical guess about a few complications that may arise:

- 1) If the next presidency is not equally active, might that slow down the processes? To what extent can a presidency make compromises in relation to its national interests so that it can properly help to serve the interests of the European common good?
- 2) The fact that the enlargement process has now been declared "irreversible" (at Laeken) and that dates have been set for the accession of new member states (at Gothenburg) means that the EU member states must now work quickly in order to reach agreement on changes that will occur after enlargement in areas such as the EU budget. The EU's member states will have problems in finding common ground on such issues as agriculture, regional policy and structural instruments, which means that there may very well be serious problems on the side of the member states themselves. Perhaps it is a paradox, but the urgent nature of the enlargement process that was declared in Gothenburg may create problems in continuing that very process.
- 3) The Gothenburg summit set out a specific goal for candidate countries to pursue, but it is entirely possible that some of the candidate countries will not be able to do so in time. The Gothenburg summit did not make any promises about the admission of new countries in 2004, but it did point out the opportunities which exist. If the schedule is not kept, that may create great bitterness in the candidate countries.

4) If candidate countries are evaluated on the basis of a principle of differentiation, that means that the same principle must be upheld in continuing the negotiations. Differentiation, of course, is simply a matter of reality - some countries cannot reach the desired level. Fortunately, that is true of only two countries. One hopes that differentiation will not be a problematic issue which is the focus of political disputes. The Laeken declaration and recent statements by Commissioner Verheugen speak to an optimistic scenario - one which means that 10 of the 12 countries which are presently engaged in the negotiating process will complete that process on time or nearly on time. This would more or less resolve the question of differentiation.

The agenda of the Belgian presidency in the latter half of 2001 was largely influenced by events in the rest of the world, especially those of September 11 in the United States. It seems that the issue of EU enlargement was not seriously affected by these events, but the Belgian presidency nevertheless has not seen enlargement as an equally important matter. Indeed, it is only the fifth priority on a list of seven priorities in the presidency's operating program. EU enlargement was not particularly emphasized at the Laeken meeting either. This doesn't mean that the enlargement issue is not important to the Belgian presidency. Rather it suggests that the process is moving forward and that there is nothing new to say about it. The main thing is that the process is continuing in line with the "Road Map" that was developed by the European Commission.

In discussions after Dr. Bengtsson's presentation, **Atis Lejiņš** said that an important issue for candidate countries centers on how they can influence the European Commission or the European Union. Dr. Bengtsson's speech made it clear that it is possible to influence these institutions, even if it is only by 10 or 20%, and even if it requires a lot of work. Lejiņš said that an interesting fact is that Sweden found allies in Germany and France, thus opposing Spain. That's politics. Perhaps that's why Latvia did very well in negotiations on the Fisheries, where Latvia took advantage of ecological arguments. It is not in the interests of any country to allow fishermen from any place in the world to fish in the Gulf of Riga.

Asked about the way in which EU enlargement has influenced Swedish society and whether Swedes now have a favorable attitude toward the EU and the introduction of the euro, **Bengtsson** explained that public attitudes vary, depending on whether a country is a new EU member state or whether it has had a longer period of experience in presiding over the EU. The presidency of the EU was the most important fact for Sweden since its accession to the European Union. A lot of money was invested to improve the competence of central administrative structures - learning foreign languages, etc. At one time the government did not have a communications strategy when it came to dealing with the public, but during the Swedish presidency of the EU, there were many informal meetings with residents - mostly outside of Stockholm and all over Sweden. The aim was to explain the idea of the European Union. There have been no major changes in the skeptical attitude of many Swedes toward the EU, but there has been a shift in opinion about the euro - the majority of Swedes now want to join the common European currency.

A senior advisor at the French embassy in Latvia, **Philippe Merlin**, noted that Sweden and Finland are successful examples of EU member states which undertake the presidency of the EU for the first time. The same cannot be said about several countries which have held the presidency on more than one occasion.

Dr. **Bengtsson** agreed that the first presidency of the EU offers the relevant country an outstanding opportunity to become a true member of the EU after many years of learning about the process. It's possible that when a country undertakes the presidency for a second time, it will no longer see the job as being as a great responsibility as it was thought to be during the first presidency. Small countries have demonstrated that they can be successful in presiding over the EU even if their administrative resources are limited. For large countries, meanwhile, the presidency of the EU may no longer seem to be all that important.

Lithuania's progress during the Swedish and Belgian presidencies: Defending national interests

The third subject at the seminar was Lithuania and its attempts to join the European Union. The main presentation was made by a researcher from the Department of Political Science and International Relations at Vilnius University, **Beāta Šimanska**. She pointed out that the Nice summit promoted the speeding up of the enlargement process by underscoring two key principles - the ability of the first candidate countries to take part in European Parliament elections in 2004, and the fact that the progress of candidate countries will be evaluated on the basis of differentiation and individual achievements. These two principles have indicated to candidate countries that a decision may be taken in 2001 about the countries that will be admitted to the European Union first, thus encouraging them to devote more effort toward the process of Euro-integration.

Šimanska spoke about the increasing importance of economic factors in this issue. Aid that has been received from the ISPA, SAPARD and PHARE programs, for example, has amounted to more than LTL 0.5 billion, and the money has been spent on the Lithuanian transport infrastructure, environmental protection, structural reforms in agriculture and development of rural districts. Secondly, Lithuania has been forced to mobilize its domestic resources as well as to provide appropriate co-financing. Efforts have also been made to improve administrative capacity so as better to be able to make use of the money that has been granted.

The fourth European Commission Progress Report on Lithuania stressed that if the negotiating process is to continue successfully, there will have to be greater structural reforms - privatization, restructuring of the energy sector, reforms of pension funds, and strict fiscal discipline. The parliament which was elected in January 2001 and the government which it appointed have stressed Lithuania's integration into the European Union as the key priority for domestic and foreign policy, and this means that the Seimas and the government have officially stated their support for these efforts.

The Seimas, at its first special session, approved a law on the independence of the Lithuanian Central Bank, and it set out the procedure whereby individuals and legal entities

from the EU's member states can buy agricultural land in Lithuania. Article 47 of the Lithuanian constitution, which speaks to the purchase of agricultural land, was amended, thus emphasizing the importance of progress in negotiations with the EU, but also focusing attention on the development of the agricultural market, on investments and on the development of rural regions.

Lithuania had closed seven negotiating chapters at the beginning of 2001 and hoped to achieve significant progress on 12 others during the Swedish presidency. These hopes were enhanced by the fact that Sweden had undertaken to promote the enlargement process during its presidency. It proposed to Lithuania that all of the remaining negotiating chapters, including the one on Agriculture, be opened.

On March 30, 2001, Lithuania completed negotiations on six chapters - Free Movement of Capital, Economic and Monetary Union, Social Policy and Employment, Telecommunications and Information Technologies, Culture and Audio-Visual Policy, and Consumer and Health Protection. No transition periods were sought in any of these sections. In the chapter on Free Movement of Capital, the main object of discussion was the right of foreigners to buy agricultural land in Lithuania. The aforementioned amendments to Article 47 of the constitution and Lithuania's complete dedication in promising to fulfill the entire *acquis communautaire* once it joins the EU helped the government to complete negotiations on the free movement of capital.

Lithuania completed negotiations on two other chapters - Company Law and the Free Movement of Goods - in May of 2001. In the area of Free Movement of Goods, Lithuania obtained a transition period until January 1, 2007, so that it might re-register all medications in accordance with EU requirements. During the course of the negotiations, Lithuania withdrew its initial request for two transition periods, agreeing to accept only the one on re-registration of medicines.

Two more negotiating chapters were closed during the Swedish presidency - Freedom to Provide Services and Fisheries. In the first area, Lithuania obtained two transition periods. It will have until December 31, 2007, to harmonize its deposit insurance system with EU norms (initially Lithuania had sought a transition period until December 31, 2009), and it will have until December 31, 2007, to fully harmonize investor compensation schemes. The main subject of debate in the chapter, however, was the introduction of mandatory insurance systems for automobiles. Lithuania asked for a transition period until December 31, 2009, but the European Union did not agree to this request. The Lithuanian government decided to withdraw the request.

In the Fisheries chapter, Lithuania had asked that sprats be put on the list of fish with respect to which intervention mechanisms (i.e., price regulations, compensation payments or withdrawal from the market mechanism) can be applied. Taking into account the views of fishermen and relevant companies, however, Lithuania eventually withdrew this request.

Lithuania completed the chapter on Environment - one of the most difficult chapters - at the end of June 2001. Lithuania had initially requested eight transition periods, but during the negotiations it withdrew its request for five of those periods. The duration of the transition

period was reduced in the remaining three cases. Lithuania achieved the EU's agreement to three transition periods in the end.

During the Swedish presidency, in other words, Lithuania completed negotiations on 11 chapters, thus becoming the leader of the so-called Helsinki group and leaving Poland, which is in the first group of candidate countries, behind. The European Commission spoke highly of Lithuania's progress in the first half of 2001. Public support for EU membership increased - surveys showed that membership was supported by 55.5% of respondents (up from 44% in April 2000), with 21.6% being opposed and 22.9% being undecided.

Negotiations became more difficult during the Belgian presidency in the second half of 2001, because the negotiations dealt with issues that are politically sensitive for the residents of candidate countries and EU member states alike. During the Belgian presidency, by the end of November 2001, Lithuania managed to close three negotiating chapters - the Free Movement of Persons, the Customs Union, and Competition.

Lithuania was not satisfied with the results of the negotiations on the Free Movement of Persons. The European Union forced Lithuania to accept a seven-year transition period with limitations on the free movement of labor in the EU's member states. Lithuania did, however, preserve the right to implement similar restrictions in return on workers from the EU's member states. Lithuania agreed to the EU's position unwillingly, thus "demonstrating an understanding of political reality". Lithuania also wanted to be done with the chapter in question so that it could move on to other negotiating issues. Lithuania agreed to the EU's position because its right to implement similar restrictions was confirmed. Four EU member states, meanwhile, declared that they would liberalize their labor markets immediately after the admission of new candidate countries to the EU.

Negotiations at the end of 2001 were still being continued on difficult matters such as Transport Policy, Taxation, Energy Policy, Justice and Home Affairs.

In the area on Transport policy, Lithuania is asking the EU to apply different policies to it when it comes to cabotage, because Lithuania does not believe that it is causing any problems for EU transportation in this sector. Negotiations are also proceeding on a transition period for road hauliers. The EU is trying to protect its market by insisting on a transition period. This request is mostly being supported by transport companies in Germany and Austria, which believe that road hauliers from Eastern Europe will create unequal competition for them - Eastern Europeans have low salaries and overhead costs. EU road hauliers receive salaries that are five times higher than those of their colleagues in Eastern Europe. The EU has calculated that Eastern European road hauliers have grabbed control over 80% of West-East cargo turnover. Austria and Germany have been blocking further negotiations on transport for months on end.

When it comes to Taxation, Lithuania is asking for a transition period until December 31, 2010, before it increases the excise tax on tobacco products. In asking for this transition period, Lithuania has talked about serious economic, social and political issues. If the tax were raised quickly to the European Union level, the price of cigarettes would quadruple, which might well lead to an increase in cigarette smuggling and a decline in tax income. The EU has

proposed a transition period only until January 1, 2007 - a proposal which is not satisfactory to Lithuania.

There are three major problems in the chapter on Energy Policy. First of all, the European Commission is demanding that Lithuania promise to close down Bloc 1 of the Ignalina nuclear power plant by 2005 and to close down Bloc 2 of the plant by 2009. The closing of the power plant, however, is a politically, economically and socially sensitive issue for Lithuania, and significant financial aid will be needed from the EU if this is to be done. Secondly, Lithuania is asking for a transition period until 2008 for the establishment of reserve funds of crude oil and petrol products, because this will require an enormous amount of money. Third, negotiations are still continuing on liberalization of the gas market. Today Lithuania has only one provider of gas - Gazprom in Russia.

When it comes to Justice and Home Affairs, Lithuania has to prove that it will be able to ensure border controls that are in line with the Schengen Treaty's standards. Negotiations have taken place on preserving a liberalized visa regime for the residents of Kaliningrad, but Lithuania has now decided to introduce a full visa regime for the region's inhabitants as soon as Lithuania joins the EU.

During the Spanish presidency in the first half of 2002, Lithuania will be dealing with the most difficult negotiating issues - Agriculture, Regional Policy, Budgetary Provisions and Institutions. Lithuania will also continue work on negotiating chapters that have not yet been closed.

Šimanska stressed that Lithuania is basing its negotiations on the principle of mutual advantage, i.e., evaluating the possible benefits of EU integration and the possible costs that will be involved. Lithuania's goal is to achieve the best possible situation for itself, not to complete the membership negotiations as quickly as possible. Šimanska believes, however, that the negotiations on EU membership are not taking place in a vacuum. Rather, they are closely linked to structural reforms and modernization in the country. Success in the negotiations will depend on the extent to which the candidate country mobilizes itself in terms of the obligations which it has undertaken, but it will also depend on the ability of the EU to pursue the negotiations in a dynamic and productive way. Lithuania hopes to complete the negotiations in 2002 so that it can join the European Union by 2004.

The presentation led to active debates about the defending of a country's interests in negotiations with the European Union. **Atis Lejiņš** said that the Latvian Foreign Ministry has tried to create the impression that it is defending the country's interests, and it has achieved many transition periods which will ensure that the cost of joining the EU will be lower for the Latvian government. Latvia is proud of its success in negotiating rules on Fisheries which mean that the EU will have to change its laws so that they are in line with Latvian law. In the area of Environmental Protection, Latvia has achieved eight transition periods. Toward the end of this process, it is necessary to demonstrate to people that the negotiations have been successful so that Latvia's residents vote in favor of EU membership in the relevant referendum.

A member of the Lithuanian government's European Integration Commission, **Giedrius Jucevičius**, said that the most important thing is to define national interests. Lithuania's par-

liament has declared that integration into the European Union is its main priority in terms of domestic and foreign policies. This means that Lithuania's national interests coincide with the goal of integrating into the European Union. It is in the interests of a small nation's economy to be in the European Union and to have a positive economic situation. Jucevičius explained that negotiations on the domestic market have not led him to believe that there are any conflicts with Lithuania's national interests. At the same time, however, he posed a rhetorical question: Are the transition periods that have been achieved a true indicator of the country's national interests? Perhaps this means that the candidate country or the EU itself is not yet ready to reach overall agreement? Lithuania has achieved six transition periods - fewer than Latvia has, but that doesn't mean that Lithuania has done poorly in the negotiations. Rather, it means that the country has more homework to do. Jucevičius recognizes the problems in the area of cigarette taxes - Lithuania cannot raise cigarette prices all at once, because then it would lose the support of the people. There are areas in which political decisions have to be taken. The Ignalina issue is one such question, as is the matter of Kaliningrad. To a certain extent these are both European issues. Political will is needed from Lithuania and the EU.

Atis Lejiņš agreed with Jucevičius on the cigarette issue, saying that a similar problem exists in Latvia. In Sweden, cigarettes once cost more than the EU average, and the Swedish government was hoping that this would lead to greater tax revenue. Soon enough, however, cheap cigarettes began to be smuggled into Sweden from the Baltic States and Russia. Sweden understood its mistake and reduced the tax on cigarettes. The losses had already been caused, however - cigarettes were still costly, and organized crime had set itself up in the sector. If cigarette prices are raised excessively in the Baltic states, the same thing will happen. New elements of organized crime will appear, even though the Baltic States already have enough problems with existing crime. Lejiņš believes that transition periods are necessary, because if the negotiations are pursued too quickly, then the results can be artificial.

Inese Birzniece, a Latvian MP who is a member of the Saeima's European Affairs Committee, stressed that the three Baltic States must not have differing transition periods on the issue of cigarette taxes, because that would weaken the positions of the individual countries. The issue involves not just organized crime, but also the national budget.

Asked about the expenditures that Lithuania will face in terms of joining the EU and whether people are not worried about the cost of mandatory automobile insurance, **Jucevičius** explained that no comparative analysis has been done about the positions of the Baltic States and the achievements which they have made. The first conclusions will become possible only at the end of 2002. In Lithuania, no political party or interest group has expressed any worries about the civil liability insurance. Jucevičius feels that there are not major differences among the candidate countries.

Lejiņš said that many people in Latvia were unhappy with mandatory civil liability insurance when the system was introduced several years ago, but today the system is so extensive that insurers are offering discounted prices. The same is true with gasoline stations - the government must be careful with gasoline prices. They can't be raised too quickly, lest smuggled

gasoline appear in the market. These are issues which have a direct effect on the pocketbooks of local residents, which means that people will focus on these issues, not on the overall benefits that will come to Latvia as an EU member.

Philippe Merlin pointed out that negotiations with the candidate countries are proceeding very quickly. Latvia and Lithuania have been negotiating for only two years, while Sweden, Finland and Austria negotiated EU membership for six or seven years. Merlin believes that the best candidate countries are the ones which negotiate the fewest transition periods - both in terms of the number of transition periods and in the overall duration of those transition periods. If countries achieve long transition periods, that means that they are facing difficulties, and the transition periods are not positive indicators of their successes. There are areas in which Latvia has not understood the benefits in terms of time and investments that would be accrued if the negotiating chapters had been closed without any negotiating periods.

Birzniece argued with Merlin, saying that Latvia's goal is not to achieve as many transition periods as possible, but rather to specify its obligations on the basis of a realistic evaluation of the existing situation in Latvia. Transition periods are not a victory over Brussels, they represent a realistic approach to things.

Lejiņš remembered something that Commissioner Verheugen had once said - the candidate countries must be honest in the negotiations. It would be terrible to reopen negotiations in a chapter that has already been closed just because the country has not satisfied its obligations in the context of that chapter. No country must promise more than it can achieve, because there is the threat of punitive fines if that happens. Lejiņš agreed with Birzniece in the sense that there must be a realistic approach, lest losses be even greater.

Šimanska said that the problem is that benefits are arriving over the long term, while Lithuania needs investments right away. She added, however, that the mobilization of resources and efforts will allow Lithuania to modernize more quickly.

Jucevičius stressed that integration costs can be calculated, but the cost of modernizing the country should also be counted. Integration costs and modernization costs are not one and the same.

Asked about the number of Euroskeptics in Lithuania, Jucevičius said that public opinion surveys have showed that 20% of Lithuania's residents oppose EU membership and another 20-25% have not yet made up their minds. Lithuania's political parties, generally speaking, support integration into the EU. There are some politicians who make loud claims about the protection of one or another sector of the economy, but nobody has been upset about the entire process of integration as such.

Jucevičius also said that when it comes to the Ignalina nuclear power plant, all of the involved parties have recognized that this is an issue for Europe, not just for Lithuania. If Ignalina were a problem only for Lithuania, that would be a horrible situation. Lithuania does not have the resources to rebuild or tear down the power plant. Paradoxically, electricity prices in Lithuania are higher than those in Latvia despite the presence of the power plant. Lithuania has undertaken to shut down Bloc 1 of the power plant by 2004, but agreement on Bloc 2 has not yet been reached. The European Commission believes that the facility must be

shut down by 2009, and political discussions about the negotiations are continuing. Lithuania's political elite understand that Ignalina will have to be closed down, but the issue is - when will it happen, and who will pay for it?

Estonia on the road to the European Union: Hopes and concerns in accession negotiations

The fourth subject at the seminar was the situation in Estonia. The main presentation was made by **Liina Terras** from the European Integration Department of the Estonian Foreign Ministry. She provided a brief look at the situation from Estonia's perspective.

Estonia began negotiations on EU membership on March 31, 1998. Over the subsequent 3.5 years, Estonia has closed 20 chapters, and negotiations are still continuing on the Free Movement of Persons (the chapter was opened up during the Swedish presidency of the EU), Taxation, Transport, the Customs Union, Justice and Home Affairs, Energy (Estonia had hoped to complete the negotiations during the Belgian presidency but did not succeed in doing so), Regional Policy, Agriculture, Budgetary Provisions, Institutions, and Other Issues.

Estonia's goal is to complete the negotiations by the end of 2002, to be included in the first wave of enlargement and become a member of the EU in 2004 and to take part in European Parliament elections in 2004.

Estonia's human resources are grouped in the following way when it comes to membership negotiations: The process is led by a Delegation that is headed by the Foreign Minister and by the Deputy State Secretary of the Foreign Ministry, who is the main negotiator for Estonia. They answer to the government and the parliament, providing information and soliciting the views of MPs. There is also a Foreign Minister's Consultative Committee which has representatives from 29 NGOs, academic institutions and business entities. The committee launched its work nearly two months ago and talks about various integration problems in the context of the membership negotiations, providing information and forming links to society. The government is paying close attention to the public's hopes in relation to EU membership, and several studies have been conducted on the potential influence which enlargement may have on Estonia. There is the Estonian Mission to the EU in Brussels, as well as the European Integration Bureau, which is responsible for preparing the country for EU integration in the sense of adopting the *acquis communautaire* and implementing the relevant national programs. A task force in this area is the European Integration Department of the Foreign Ministry. It is charged with coordinating the negotiating process among various working groups at ministries and at the Estonian mission in Brussels. There are 33 such working groups in all. Estonia's main principles in pursuing the negotiations are the following:

- 1) To negotiate on the effective *acquis communautaire* as it stands now;
- 2) To negotiate on the basis of differentiation and individual merits;
- 3) To follow the European Commission's "Road Map";
- 4) To defend the national interests (which is one of the most important issues);
- 5) To remember that quality is more important than quantity, meaning that the quality of the

negotiations and their results is more important than the speed of the process.

When it comes to the extent to which Estonia has kept up with the "Road Map" in 2001 and will continue to do so in 2002, Liina Terras said the following:

- During the Swedish presidency, Estonia reached agreement on first transition periods, closed three negotiating chapters (Free Movement of Services, Environment, Financial Controls), and kept negotiating on the Free Movement of Persons;
- During the Belgian presidency, the emphasis was on the quality of the process, especially given that negotiations are now focusing on politically sensitive issues, not on those which were easy to handle in technical terms; Estonia managed to complete only the chapter on Competition, but negotiations are continuing on Transport, Taxation, the Customs Union, Energy Issues, Justice and Home Affairs, because the EU has not formulated its views on these matters; Estonia hopes to deal with these issues early in the Spanish presidency;
- During the Spanish presidency, Estonia hopes to negotiate on Agriculture, Regional Policy, Financial and Budgetary Issues and Institutions, as well as to pursue negotiations on issues that were not completed during the Belgian and Swedish presidencies.

There have been a number of problems in Estonia's negotiations with the EU, especially during the Belgian presidency. In the area of Taxation, for example, Estonia has asked for five transition periods:

- 1) Estonia would like the excise tax on cigarettes and smoking tobacco products to be raised only in 2010, because the tax will have to be increased by 70% - a jump that would mean a radical increase in prices if it were implemented all at once;
- 2) Estonia wants to avoid applying the value added tax to renewable energy resources until 2007, because major investments have been made in the sector, and these investments have been exempted from taxes; despite that, the sector remains tiny;
- 3) Estonia wants to preserve a reduced VAT rate on household heating resources until June 30, 2005;
- 4) Estonia would like to allow businesses not to register as payers of the VAT if they have turnover of below EEK 250,000 (around EUR 16,000); the *acquis communautaire* provides for the payment of the VAT beginning at a level of EUR 5,000, which could cause serious problems for Estonia, and Tallinn hopes that the EU will agree to this request;
- 5) Estonia wants to maintain tax free shopping opportunities for people who arrive in Estonia by ship for another 6.5 years after joining the EU; this is a very sensitive political issue, because many EU member states wanted to preserve tax free shopping even after the establishment of the common market, and the European Commission, which had to go through extensive negotiations on the matter back then, does not want to do it again. The Estonian economy is largely dependent on Finnish tourists, and if tax free shopping were eliminated, the number of such tourists might decline, and that would mean lower budget income for the government.

When it comes to the Energy Sector:

- 1) The oil-shale sector is critically important for Estonia, because 84% of the world's supply of this product comes from Estonia. Oil-shale is also the most important domestic energy resource, representing 92.3% of all local energy. It is environmentally safe and is an important raw material for the chemicals industry;
- 2) Estonia wants the EU to recognize the unique importance of oil-shale in the country's energy sector, thus allowing Estonia to use it until 2015;
- 3) Estonia also wants a transition period until 2010 to establish reserves of liquid heating fuel. Negotiations are being conducted with Finland on the possibility of accumulating these reserves there, because establishing an appropriate facility in Estonia would require major investments.

On the Free Movement of Persons:

- 1) EU member states are asking for a long period of transition;
- 2) It is not yet clear what limitations member states will specify when it comes to the free movement of labor in their territories, so Estonia wants member states to provide more information about what limitations will be implemented and how long they will last; Sweden and Ireland have declared that there will be no limitations in their countries, while Great Britain has said that its limitations will last for only two years;
- 3) Estonia is prepared to conclude bilateral agreements on the issue if this proves to be necessary;
- 4) This is a politically sensitive issue, because the Estonian government has to demonstrate to the Estonian people that the country will benefit from EU membership.

In the area of the Customs Union, Estonia has pointed out that its liberal economy makes this a particular issue:

- 1) The EU is worried about Estonia's administrative capacity;
- 2) In December, Estonia submitted a great deal of information about what it has done in improving administrative capacity;
- 3) Estonia is not asking for any transition periods in this area and hopes that the negotiations will be completed soon.

When it comes to Transport:

- 1) Estonia initially asked for a transition period in the area of heavy motor vehicles, but it withdrew this request later;
- 2) The limitations which EU member states have set on access to their national cabotage market are a problem; Estonia believes that this is not a threat against the shipping industry of member states - the Estonian market is quite open already, because Estonia considers itself to be ready for competition;
- 3) Estonia wants the principle of reciprocity to be implemented and is awaiting the EU's common position on this area; it has not yet been published.

In the area of Justice and Home Affairs:

- 1) The EU asked for additional information, and it was submitted in November 2001;
- 2) Estonia hopes that the negotiating chapter will be closed soon, because enhanced progress has been made in these areas;
- 3) Estonia is waiting for the EU's position on the matter and hopes that it will be positive.

These are Estonia's hopes in relation to the Laeken summit and beyond:

- 1) Estonia expects the European Council to adopt an enlargement strategy which says that enlargement will continue;
- 2) Estonia hopes to be among the first candidate countries to join the EU in 2004 if it is named at Laeken;
- 3) Estonia hopes to become involved in the work of the upcoming European Convention and in debates about the future of Europe, doing so on the basis of equality with existing EU member states (i.e., with voting rights).

Asked whether it would be in Estonia's national interest to protect the import of steel from Russia and Ukraine which is necessary to produce cans for canned fish, **Terras** said that the issue concerns exports of steel. Estonia is worried about the tariffs which the EU has set with respect to Russia, Ukraine and Kazakhstan so as to limit the import of steel. Estonia imports more steel than the tariffs would permit, and Tallinn wants its interests to be taken into account when there are new negotiations on the tariffs. Estonia would like to set autonomous tariffs, but it was given to understand during EU membership negotiations that this will probably not be possible. The EU has, however, confirmed that Estonia's interests will be taken into account next time that the EU negotiates with Russia, Ukraine and Kazakhstan.

Jörg-Dietrich Nackmayr pointed out that many people in Estonia are skeptical about EU membership and asked what the Estonian government is doing in this regard. Does it have a strategy?

Liina Terras admitted that there is not all that much support for Estonia's joining the EU - approximately 47% of the country's residents are in favor, while a similar number oppose EU membership. Estonia is developing a negative scenario so as to illustrate to people what will happen if Estonia does not join the EU and NATO and what will be the effect of this decision on the Estonian economy. The goal is to demonstrate how important it is to vote "yes" in the referendum on EU membership. The date of the referendum has not yet been set. It might take place sometime in 2003.

Asked whether Estonia has any strategic national development plans other than the intention of adopting the *acquis communautaire* and whether negotiations on transition issues are being pursued as the result of pressure from business circles, **Terras** said that Estonia does not have an additional strategy, it just has the national program for introduction of the *acquis communautaire*. Sometimes additional issues are put on the agenda at the request of business interests or on the basis of public opinion surveys. If anyone can show that a certain issue will cause problems for Estonia after it joins the EU, then that issue is put on the negotiating agenda. All issues that are related to the *acquis communautaire* have been carefully considered during a screening process, after which they have been reviewed by relevant task forces before being forwarded to the negotiating team. There have been no separate strategies on the negotiations, however.

The director of the European Integration Institute of the Riga Stradins University, Dr. **Ilze Ostrovska**, stressed that people in western research institutes have been quite surprised to find that candidate countries do not have any strategic national development plans other than

the intention to adopt the *acquis communautaire*.

Asked about the cost of joining the EU for Estonia, **Terras** explained that the precise cost has not been calculated, and this is not even possible, because direct contributions to the EU budget are still a matter for negotiations. There is an EU Information Center in Estonia, which does a lot of work in the area of public information. One of the points which the center makes is that Estonia has already received quite a bit of money from the PHARE Program, SAPARD, etc., as a partner country. Overall costs, however, have not been calculated.

Inese Birzniece argued that it is very hard to calculate the cost of joining the European Union. She agreed with Giedrius Jucevičius in that countries will have to shoulder the cost of a number of improvements irrespective of whether they join the EU. Birzniece objected to Ostrovska's complaints - none of the candidate countries has a separate national development plan that could be pursued after joining the EU. Countries take a step-by-step approach in joining the EU and in introducing new things.

Liina Terras agreed with Birzniece, saying that if investments are to come in to the country, an appropriate environment has to be set up for the investments irrespective of whether the country does or does not join the EU. People in Estonia are being told that things will have to be done in any event - the quality of drinking water, for example, will have to be improved.

A participant from Estonia pointed out that Estonia is the most skeptical of the candidate countries when it comes to joining the EU. Opposition politicians and the mass media sometimes criticize the government for failing to defend the country's national interests. The slogan which Terras mentioned - "quality, not quantity" - is something new in the repertoire of Estonian politicians. Estonia hopes to complete the negotiations by the end of 2002, but there will be parliamentary elections in March 2003, which means that the whole process will take place during a campaign season. The Scandinavian countries organized their referenda so that the Finns voted first, the Swedes went second, and the Norwegians were third. The logic was that the Finns were the most positive about the EU, while the Norwegians were the most negative. There were hopes that the "yes" in Finland and Sweden would tip the scales in favor of the EU in Norway, too, but that didn't happen. This means that although some people think that all three Baltic States should hold their referenda simultaneously, others believe that the scenario should be the same as in Scandinavia - Lithuania first (public opinion surveys show that Lithuanians are most likely among the Baltic nations to support EU membership), Latvia second and Estonia - third.

Asked about the land market, **Terras** said that Estonia has not asked for a transition period to protect its land market. Estonia has never limited the right of foreigners to purchase land. If new limitations were introduced now, that would be a violation of Estonia's European Agreement. There has been no threat of foreigners buying up too much land in Estonia. When it comes to agricultural land, Estonia is thinking not about instituting limitations, but rather about taking a different approach under the auspices of the *acquis communautaire* - something that is permitted in the rules. The recently elected president of Estonia, said Terras, is interested in why Estonia did not ask for any transition periods to protect its land market.

Atis Lejiņš pointed out that the result of the referendum in Finland was partly based on the security issue. The political elite did not dare to speak about it out loud, but voters who supported EU membership did. Lejiņš expressed his doubts about the validity of Eurobarometer data, because there are still many unclear factors that may end up influencing people one way or another. Lejiņš went on to say that Estonia has closed 20 negotiating chapters in 3.5 years, which suggests that it is focusing on quality, not quantity. Latvia, by comparison, has closed 22 chapters in 18 months, and it is also claiming that the focus is on quality. Where is the problem, Lejiņš asked.

Terras answered that Estonia is happy to see Latvia and Lithuania making such strong progress, because it believes that it would be most effective for all three Baltic States to join the EU at once. That means that there would be no problems in border controls among the three countries, among other things. People in Estonia are sometimes worried about the idea that the negotiations are proceeding too quickly, and so one goal is to review issues related to the negotiations much more carefully. It is in Estonia's specific national interest, for example, to protect the oil-shale sector, and that will take time. The problematic negotiating chapters, moreover, are politically sensitive. If Estonia yields too much in order to close the chapters quickly, then the already low level of support for EU membership may deteriorate even further.

The role of national interests in membership negotiations: The case of Latvia

The fifth topic at the seminar concerned Latvia's situation in the area of membership negotiations, focusing on the role of national interests in this procedure. Latvia's senior negotiator, **Andris Kēsteris**, was the speaker.

He said that when national interests are discussed, perceptions are of key importance. National interests are not as important as the way in which they are perceived. It is in Latvia's national interest to join the EU. Latvia launched negotiations with the EU in early 2000, and great attention has been devoted to this process. Kēsteris stressed that these are not traditional diplomatic negotiations in which there is a search for the middle point. Rather, these are negotiations on admission to a club. The public must understand the importance of these negotiations, because they represent a test of the country's readiness to join that club and because a deeper understanding would prevent claims that Latvia has given up too much of what is important to it. At the same time, however, it is important not to create the impression that the negotiations are not fair. This is particularly important for Latvia, which has suffered tremendous injustices in the past.

There are two main goals in negotiations on membership in the European Union. First of all, the government must take into account domestic fears that are often presented as national interests, and it must also take into account the interests of its future partners - the member states of the EU. It must not be forgotten that not only Latvia, but also the member states will have to ratify the relevant agreement in the end. Secondly, the government must identify the most important challenges and the most important issues in this area. These can be prioritized

so as to convince the European Commission and the EU member states of the fact that Latvia is satisfying the admission criteria. These are two things that must be done during the negotiations, and several important factors are at play here:

- 1) There is a "Road Map" - the determination of the EU's member states to achieve common positions in a specific period of time, with negotiating chapters being divided up among the presidencies of the various EU member states. If the negotiations during the Belgian presidency are considered, then it can be noted that these were not debates about technical issues with respect to which any loose ends can be tied up during the Spanish presidency. Rather, these are issues which may be completed during the "end game" - the final stage of the negotiations.
- 2) There was a midterm review by the European Commission which led it to conclude in a specific strategy document that 10 of the candidate countries are on track to becoming EU member states in 2004. The member states, meeting at their General Affairs Council a few days ago, did not ratify that number of 10 countries, sad to say, but there is another important conclusion in the strategy document - negotiations with candidate countries must take place on the basis of the existing *acquis communautaire*, not on the basis of reforms that are planned for the near future. Otherwise, the negotiations might drag out for a long period of time.
- 3) Financial reports show that the EU has enough money to admit up to 10 countries, and that's important not only to conclude the negotiations, but also to convince people in the EU member states that the enlargement will not lead to considerable increases in member state payments to the EU budget.
- 4) The 2001 progress report on Latvia was very analytical in nature, and this makes it enormously useful in terms of telling Latvia what exactly must be done in the last and decisive year of negotiations so that a signal can be sent to the European Commission and to the member states to the effect that Latvia is prepared to undertake the obligations that relate to EU membership.
- 5) 2001 was a year of positive economic development for Latvia, and that should convince both Latvia and the European Union that Latvia will be able to satisfy economic criteria and all other criteria for membership.

Kēsteris noted that Latvia's residents are fairly cautious about EU membership, although not to the same extent as is true in Estonia. Latvia has had negative historical experiences which make society very careful. Successful membership negotiations might go far in consolidating positive attitudes toward the European Union as such.

Kēsteris believes that negotiations during the Belgian presidency were very successful for Latvia, because a number of negotiating chapters were closed in areas that are very important to the European Union - Competition Policy, Financial Controls and the Customs Union, for example. At the same time, however, Latvia did well in those areas in which it has important national interests to protect - fishing in the Gulf of Riga, for example, where the aim is to protect stocks of fish, especially herring, and to protect the interests of fishermen who live in small fishing villages around the gulf. Latvia achieved eight transition periods in the area of

Environmental Protection. The negotiations were difficult and involved micro-level discussions of individual companies, one after another. How do the EU member states perceive these transition periods? Kesteris stressed that the transition periods were checked very carefully, and they are more important in terms of related obligations than are some of the political obligations which other candidate countries have undertaken just so that negotiations can be completed as quickly as possible. In the area of Environmental Protection, Latvia submitted very specific operational plans, and the EU can be sure that these plans will be implemented.

Membership negotiations are often an important instrument for necessary reforms. Kesteris pointed to the negotiating chapter on Energy Policy, which had just been completed a few days before. The Latvian government took a long time in taking the necessary decisions on liberalization of the gas market and on adopting a concept on the need to establish oil reserves. These are expensive processes, and the government did not know how the gas monopoly, Latvijas Gāze, would react to liberalization plans. Many officials thought that it would be better to leave the issue alone, but under the pressure of EU membership negotiations, the Economics Ministry changed its mind. As a result of this, Latvia reached a very positive conclusion to the negotiations. It will have a special status when it comes to gas market liberalization, and it has won a transition period until 2009 in establishing its oil reserves. This shows that the negotiations do involve a certain amount of pressure on national governments, and this helps them in taking the right decisions.

Kesteris also pointed to a few more difficult phases in the negotiations. He believes that Latvia's position in the negotiations is focused on cooperation and on taking into account the interests of EU member states, even in those areas in which Latvia has no obligations. In the interests of political harmony, Latvia accepted the EU's proposals concerning a transition period in the Free Movement of Persons. A similar situation exists with the expected request from the EU that coastal shipping be limited. Latvia is prepared to accept the EU's limitations if they are not excessive. The EU is currently proposing a "2+2" system - two years of strict limitations and then another two years of limitations if member states feel that their coastal shipping market is threatened. Kesteris feels that the EU does not always display commensurate understanding of Latvia's interests. The excise tax on cigarettes is one such issue, and it's an important one for other candidate countries, too. The EU is prepared to offer a transition period which is too short for Latvia to accept. Kesteris said that cigarette prices in Latvia would have to increase by 2.5 times to satisfy the demands of the *acquis communautaire*, while the excise tax would have to be quadrupled. This is an issue which might have a direct effect on the referendum on EU membership, because 40% of adults in Latvia are smokers.

Latvia will pursue negotiations on Agriculture during the Spanish presidency and, perhaps, during the Danish presidency. The main issue will concern direct subsidies, and here, again, perceptions are of importance. Latvian farmers do not need direct subsidies, because they already survive with very negligible subsidies. The main issue concerns not the subsidies as such, but rather the moral principles that are involved. Would it be fair if Latvian farmers were not to receive subsidies while their colleagues in the EU receive them? The issue is no longer a purely economic one. It is far more sensitive than that.

Asked about the way in which Latvia defends its national interests, **Andris Kesteris** said that this can be seen in the issue of fishing rights. There are good stocks of herring in the Gulf of Riga, while herring are almost gone in the Baltic Sea because of EU policies. That's why Latvia insisted so strictly on preserving its own regime in the area of fishing for herring. Latvia does not need early admission to the European Union at any cost, because there are still economic shortcomings in Latvia which might cost it dearly if it were to join the EU without adequate preparations. Kesteris expressed his personal view on how national interests can be defined - there are positive national interests, and there are damage reduction ones. In the latter case, the issue is damage reduction. Kesteris believes that most national interests are related to the question of damage reduction.

Kesteris also confirmed that Latvia hopes to join the EU in 2004 and that it is doing serious work in this direction. Latvia must complete membership negotiations by the end of 2002, the referendum could take place in mid-2003, and then the ratification process in the EU's member states will begin. This means that there are hopes of joining the EU in 2004.

Ilze Ostrovska cast doubt on Kesteris' optimism, asking rhetorically whether Latvia would join the EU even if the political process in Latvia were to go into reverse, i.e., if the opposition and new parties which are appearing on the political stage were to take power.

Kesteris said that he bases his thinking on the so-called "worst scenario", which is of the same type as the one which Liina Terras discussed. Any opposition party will think about what it would mean for Latvia to fail to join the European Union. Economic development is proceeding well in Latvia, and foreign direct investments are of importance. In terms of investments, Latvia shares 4th and 5th place with Slovakia, which is geographically close to Germany and Austria. Kesteris stressed that if Latvia does not move toward EU membership, then everything that it has achieved in economic (and also in social) terms will diminish or disappear altogether. The credit ratings which are issued by various relevant agencies have made it clear that if a country is applying for EU membership and pursuing negotiations to that end, this represents a serious economic factor. If a country does not see itself as a candidate for EU membership, then it cannot expect a positive credit ratings.

Kesteris also spoke quite favorably of the idea of organizing the referendum in all three Baltic States at once. He said that this idea was not developed by the Latvian prime minister but that the prime minister has decided to promote the concept. This would mean that if one country rejected EU membership in the referendum, that would not have a deleterious effect on the vote in the other two Baltic States. It is hard to imagine that the three countries would compete amongst themselves in terms of achieving a negative result in the referendum.

At the conclusion of the seminar, **Jörg-Dietrich Nackmayr** expressed that he would see all of the participants at the next conference on European Union issues. There, he said, questions that are important for the Baltic States as member states of the European Union might be discussed.